

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Ženský spolek Zora v Táboře (1870 – 1950)

Zora Women's Club of Tábor (1870 – 1950)

Vedoucí práce: PhDr. Hana Havlůjová, Ph.D.

Vypracovala: Kateřina Jelínková

2014

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „Ženský spolek Zora v Táboře 1870 – 1950“ vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Hany Havlůjové, Ph.D. s využitím pramenů a literatury, které jsou uvedeny na konci seznamu použitých pramenů a literatury.

Praha, 7. 4. 2014

Kateřina Jelínková

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala, a to především vedoucí práce PhDr. Haně Havlůjové, Ph.D., za cenné rady i trpělivost. Dále bych chtěla poděkovat pracovnícím Státního okresního archivu v Táboře a Husitského muzea v Táboře. Tyto instituce my vždy ochotně poskytly potřebné archiválie a literaturu. A v neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině, bez jejíž podpory by práce nikdy nevznikla.

ANOTACE:

Moje bakalářská práce Vás seznámí s jedním z nejvýznamnějších tábořských spolků, a to ženským spolkem Zora. Práce se zaměří na osmdesátileté působení spolku Zora, v letech 1870 - 1950. Jedná se o dobu relativně dlouhou, a proto bude příslušná kapitola rozdělena do tří etap. Ve své práci se dále zaměřím na osvětovou, dobročinnou a kulturní činnost spolku, kterou poukážu na důležitost Zory pro město Tábor.

SUMMARY:

My bachelor thesis will introduce one of the most famous camp charities-the women's club Zora. The work will focus on eighty years of Zora's history starting from 1870 until 1950. As this is a relatively long period, the relevant chapter will be divided into three parts. Moreover I will focus on the educational, volunteering and cultural activity of the charity and demonstrate Zora's importance for the town of Tábor.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Ženský spolek Zora – Tábor – ženské hnutí – regionální dějiny 19. a 20. století

KEY WORDS:

Zora Women's Club – Tábor – women's movement – local history of 19th and 20th century

OBSAH:

1. ÚVOD.....	6
2. ŽENSKÁ OTÁZKA V 19. STOLETÍ A POČÁTKEM 20. STOLETÍ.....	9
2.1 Ženské emancipační hnutí	9
2.2 Postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století	12
3. TÁBOR OD DRUHÉ POLOVINY 19. STOLETÍ AŽ DO POLOVINY 20. STOLETÍ	25
3. 1 Základní údaje o městě Tábor od 19. století do poloviny 20. století.....	25
3. 2 Tábořský kulturně - společenský život ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století.....	28
3. 3 Tábor město vzdělaných žen	36
4. ŽENSKÝ SPOLEK ZORA (1870 – 1950).....	47
4. 1 Ženský spolek Zora v letech 1870 – 1918.....	47
4. 2 Ženský spolek Zora v letech 1919 – 1945	57
4. 3. Ženský spolek Zora v letech 1946 – 1950.....	65
5. ZÁVĚR	69
6. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY.....	71
7. OBRAZOVÉ PŘÍLOHY.....	75

1. ÚVOD

Moje bakalářská práce se bude zabývat jedním z nejvýznamnějších tábořských spolků, a to ženským spolkem Zora. Cílem práce je především představit aktivity spolku v letech 1870 – 1950. Zora byla původně založena jako spolek pěvecký, ale v průběhu let se činnost spolku proměnila. Spolek se začal aktivně věnovat především kulturní, dobročinné, přednáškové a vzdělávací činnosti.

Práce je rozdělena do tří kapitol, přičemž první kapitola nese název „*Ženská otázka v 19. a počátkem 20. století*“. Záměrem kapitoly je přiblížení ženské otázky v širším měřítku od nejobecnějšího až po konkrétní obraz emancipace v českých zemích. Tato kapitola popisuje společensko historické souvislosti, v nichž se zrodil a působil také spolek Zora.

Další kapitola, v pořadí na druhém místě, se zabývá Tábořem v 19. a na počátku 20. století. Práce by chtěla poukázat na to, že Tábor není spojen pouze s husitskými dějinami, ale také s dějinami moderními. Město zaujímalo přední místo mezi kulturními středisky českého jihu 19. století, o čemž svědčí také zakládání nových kulturních spolků, které práce stručně představí. Velice důležitým bodem druhé kapitoly bude přiblížení života a postavení žen v Táboře 19. století.

Následující kapitola, v pořadí na třetím místě, se zaměřuje na samotnou činnost spolku Zora. Vzhledem k osmdesátiletému působení spolku, jsem se rozhodla pojednání rozdělit, dle významných historických mezníků pro Zoru, ale i pro české dějiny vůbec. Nejprve se práce bude zabývat samotným vznikem spolku a představením jeho zakládacích stanov. Zvláštní pozornost bude věnována válečným roků první světové války, během nichž Zora společně s Červeným křížem obstarávala pomocnou službu na nádraží. Dalším významným mezníkem pro Zoru bude rok 1920, kdy spolek oslavil padesátileté výročí existence. Práce se samozřejmě zaměří na atmosféru velkých oslav tohoto výročí, ale také poukáže na to, že spolek Zora již v té době zaujímal přední místo v pořádání kulturních akcí, dobročinné a osvětové činnosti v Táboře. Práce se bude snažit, pomocí spolkových kronik, poukázat na to, jak členky spolku, popřípadě obyvatelé Táboře, reagovali na

významné historické události spojené s lety 1918, 1938 a 1948. Zánik spolku je spojen s rokem 1950, kdy byl spolek nucen ukončit svoji činnost.

Nejvíce pramenných informací o spolku Zora poskytl mé práci fond „Spolek Zora v Táboře“, který je uložen ve Státním okresním archivu Tábor. Tento fond obsahuje stanovy spolku, knihy zápisů o schůzích, knihy zápisné a také brožurky vydané k oslavám 25. a 50. výročí spolku Zora. Dalším významným zdrojem informací pro mou práci byl výstřížkový archiv dobového regionálního tisku, zejména zprávy z týdeníků *Český jih* a *Tábor*, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu Tábor.¹

Velmi důležitým zdrojem pro moji bakalářskou práci byl také fond „Městský národní výbor Tábor (1867) 1945 – 1990 (1991)“ a další fondy věnované činnosti tábořských spolků. Dále bych ráda zmínila fond „Veřejné obchodní školy pro ženskou povolání 1907 – 1950“, ze kterého jsem pro svou práci načerpala také řadu důležitých informací.

Sekundární literatury týkající se dějin Tábora 2. poloviny 19. století a 1. poloviny 20. století není mnoho. Velký přínos pro moji práci měla především *Kniha o městě Tábor*, od Pavla Augusty a Hany Klínkové², která jako jediná podává ucelený vývoj města v 19. století. Řadu studií o dějinách Tábora 2. poloviny 19. století napsal také Jiří Kořalka. V mé práci se objevují informace z jedné jeho studie, ve které se zaměřil na společenské poměry v Táboře v letech 1861 – 1862³. Dále bych zmínila bakalářskou práci Lenky Pečivové o činnosti tábořských hudebních spolků⁴ a dvě diplomové práce. První diplomová práce od Pavly Dědičové přibližuje měšťanskou elitu v Táboře v letech 1848 – 1938⁵ a druhá práce od Jaroslavy Tkadlecové poukazuje na chudinskou péči v Táboře.⁶

¹ SOKA Tábor, fond Spolek Zora v Táboře, výstřížkový archiv, inv. č. 2, 3, 4, výstřížky nejsou číslovány.

² AUGUSTA, Pavel a Hanka KLÍNKOVÁ. *Kniha o městě Tábor*, Praha, 2001

³ KOŘALKA, Jiří. *Společenské poměry v Táboře v letech 1861 – 1862 v dopisech do pražského deníku Hlas*. In: Tábořský archiv 11, Tábor 2002

⁴ PEČIVOVÁ, Lenka. *Činnost tábořských hudebních spolků od 60. let do 19. století do roku 1918*, Brno, 2010

⁵ DĚDIČOVÁ, Pavla. *Měšťanská elita v Táboře 1848 – 1938*, České Budějovice, 2011.

⁶ TKADLECOVÁ, Jaroslava. *Chudinská péče v Táboře v letech 1850 – 1914*, Brno, 2011.

Kapitola pojednávající obecněji o ženském emancipačním hnutí je založena na studiu dvou prací zahraničních autorek, a to Lynn Abrams⁷ a Gisel Bock⁸. Práce Lynn Abramsové shrnuje dosavadní poznatky evropské a americké historiografie o evropských ženách v 19. století. Slabé místo práce spatřuji zejména v tom, že se autorka soustřeďuje především na západní Evropu a v práci vynechává informace o ženách ze střední a východní Evropy. Tyto mezery částečně vyplňuje autorka Gisela Bock, která sleduje dějiny evropské ženy od středověku až po dnešní dobu a zaměřuje se na její sociální, politické a právní postavení.

Důležité informace o ženách v české společnosti 19. a počátku 20. století mé práci poskytly současné české autorky zabývající se dlouhodobě ženskou problematikou. Nejvíce jsem čerpala z následujících tří publikací: *Naše prababičky feministky*⁹, *Do politiky prý žena nesmí – proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*¹⁰ a *Ženy na stráž!: české feministické myšlení 19. a 20. století*¹¹.

Cílem mé práce má být především ucelené zmapování činnosti spolku Zora, které doposud chybí. Mým záměrem je také přispět k poznání regionální problematiky v 19. a na počátku 20. století v Táboře.

⁷ ABRAMS, Lynn: *Zrození moderní ženy: Evropa 1789 – 1918*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005.

⁸ BOCK, Gisela. *Ženy v evropských dějinách: od středověku do současnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007.

⁹ HORSKÁ, Pavla: *Naše prababičky feministky*. Praha: Lidové noviny, 1999.

¹⁰ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005.

¹¹ BAHENSKÁ, Marie, Libuše Heczková a Dana Musilová. *Ženy na stráž!: české feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2010.

2. ŽENSKÁ OTÁZKA V 19. STOLETÍ A POČÁTKEM 20. STOLETÍ

2.1 Ženské emancipační hnutí

Pojem emancipace znamená osvobození ze závislého stavu, který byl původně chápán jako přirozený a také boj žen za jejich rovnoprávnost. Feminismus chápeme ze sociologického pohledu jako „ženské hnutí usilující o překonání útisku a marginalizace žen a změnu doposud mužsky utvářených společenských struktur.“¹² Historička Pavla Horská k této definici dodává „Feminismus jako ideologie určité skupiny – a to nikoli pouze žen, ale i ve vzácných případech i mužů – existoval před uvědoměním si oprávněného nároku na společenskou emancipaci žen.“¹³

Ve druhé polovině 17. století vyvrcholilo francouzské hnutí „Précieuses“, které považovalo úlohu matky a manželky za nudnou otročinu. Toto hnutí bylo omezeno na šlechtu a městskou buržoazii, avšak rozšířilo se jak ve Francii, tak v Anglii. Podle některých francouzských sociologů byly právě „preciózký“ ženy, které se jako první dožadovaly feministického řešení svých vztahů k mužům.¹⁴

V roce 1789 vypukla Velká francouzská revoluce, která přispěla velkou mírou k tomu, že se Evropa začala zabývat osvícenskými myšlenkami. Na začátku se zdálo, že jak osvícenství, tak i francouzská revoluce nabízejí ženám možnost, aby vstoupily do politiky v rovnoprávném postavení s muži.¹⁵ Slova o lidských a občanských právech nadchla radikální ženy natolik, že i ony začaly obhajovat myšlenku o povznesené úloze žen. Dobová společnost však nakonec ženám jejich práva upřela, a proto je boj evropských žen od konce 18. století reprezentován bojem o dosažení jejich rovnoprávnosti. Ženy musely například čelit skutečnosti, že

¹² JANDOUREK, Jan: *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2007, str. 73.

¹³ HORSKÁ, Pavla: *Tři století evropského feminismu*. Historický obzor 2, 1995, str. 36.

¹⁴ HORSKÁ, Pavla: *Naše prababičky feministky*. Praha: Lidové noviny, 1999, str. 9.

¹⁵ ABRAMS, Lynn: *Zrození moderní ženy: Evropa 1789 – 1918*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, str. 8.

většina evropských národů přiznala občanská práva mužským příslušníkům dělnické strany dříve, než ženám z vyšších kruhů. Se svými názory vystupují tehdejší slavné bojovnice za ženská práva Olympe de Gouges nebo Mary Wollstonecraftová. Právě Olympe de Gouges můžeme právem považovat za první velkou feministku francouzské revoluce, která se proslavila vydáním Deklarace práv ženy.¹⁶

V doznívající revoluční atmosféře se zrodil Napoleonův *Code civil*, tento občanský zákoník říká, že žena je podřízena muži a má omezená práva. Hlavou rodiny je muž, který zastupuje ženu navenek, platí daně a je nositelem všech občanských práv. Zákoník také povoloval rozvod manželství, kterého se ženy dožadovaly více než muži.¹⁷

Musíme si uvědomit, že ženské emancipační hnutí nevzniklo jako organizované nebo dokonce jako masové hnutí. Ženy již na samém počátku projevovaly aktivitu individuálně nebo spolu s jinými ženami (a některými muži). V době tzv. raného feminismu se podle Gisely Bockové o slovo přihlásil publicistický a literární feminismus, který je reprezentovaný především jménem George Sandová. Hlavním tématem literárního feminismu byla kritika manželství a ženská chudoba.¹⁸

V 19. století bylo heslem při výchově dívek k ženství sebeobětování a služba druhým, avšak identifikace ženy s domovem zároveň naznačovala, že domov by mohl či dokonce měl být jádrem ženské moci – jakýmsi prostorem, kde je možné využívat zvláštních ženských vlastností, aby se dosáhlo něčeho pozitivního.¹⁹ Ženy si začaly uvědomovat, že se jejich odrazovým můstkem v účasti na veřejném životě, může stát právě jejich role v domácnosti.

Devatenácté století začalo přikládat manželskému stavu mnohem větší důležitost, než tomu bylo kdykoli v minulosti. Touha žen byla spojena s tím, aby je manželé povzbuzovali v jejich úsilí, aby jim dávali najevo, že respektují jejich práci

¹⁶ HORSKÁ, Pavla: *Naše prababičky feministky*, str. 12.

¹⁷ BOCK, Gisela. *Ženy v evropských dějinách: od středověku do současnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, str. 90.

¹⁸ BOCK, Gisela. *Ženy v evropských dějinách: od středověku do současnosti*, str. 144.

¹⁹ ABRAMS, Lynn: *Zrození moderní ženy*, str. 68.

v domácnosti i v zaměstnání. Velmi těžké postavení v této době měly ženy svobodné, které bývaly postaveny většinou na okraj společnosti.²⁰

Klasické ženské hnutí je spojené s 19. a počátkem 20. století, jedná se o takové hnutí, ve kterém se žena angažovala pro ženy, ale značnou roli v něm sehráli i někteří muži. Hnutí usilovalo o změny ve vztahu mezi pohlavími, kterých lze docílit zlepšením situace žen v hospodářském, sociálním, politickém a kulturním prostoru.

V padesátých a šedesátých letech 19. století se ženy začaly ve významné míře sdružovat. Do roku 1900 už ženské hnutí můžeme sledovat ve většině evropských států včetně Ruska a rakousko – uherské monarchie.

Feminismus můžeme chápat také jako jedno z politických hnutí devatenáctého století. Evropské feministky 19. století bojovaly skrze kampaně za změnu manželského a majetkového práva, za právo na vzdělání a placenou práci a konečně i za právo volební a politické. Pokud jde o konkrétní reformy, tak ženské hnutí 19. století dosáhlo pozoruhodného úspěchu v jejich prosazování.

Ženské hnutí v jednotlivých evropských zemích nebylo v otázce rozšíření volebního práva na ženy jednotné.²¹ Hnutí za volební právo muselo čelit silné opozici, kterou tvořili muži i ženy. Přesto v průběhu 20. století dosáhla většina evropských žen rovného volebního práva.²² První evropskou zemí, v níž ženy získaly volební právo, bylo v roce 1906 Finsko, následované Dánskem v roce 1915 a v roce 1917 Nizozemím a SSSR.²³ Velká část evropských žen dosáhla svých

²⁰ ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy*, str. 94.

²¹ MUSILOVÁ, Dana. *Z ženského pohledu: poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*. České Budějovice: Veduta, 2007, str. 9.

²² Rovné volební právo však nezajišťovalo ženám automatický podíl na politické moci. In: MUSILOVÁ, Dana. *Z ženského pohledu: poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*, str. 9.

²³ V roce 1912 byla při doplňovacích volbách do českého zemského sněmu ve volebním obvodu Mladá Boleslav – Nymburk zvolena Božena Víková – Kunětická. Vedle Norska a Švédska se jednalo o první ženu na poslaneckém místě v evropských parlamentech. Do sněmu však nevstoupila, neboť místopředseda kníže František Thun odmítl respektovat výsledek volby a nevydal jí potřebná osvědčení. In: LENDEROVÁ, Milena, Božena Kopičková, Jana Burešová a Eduard Maur. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*. Praha: Lidové noviny, 2009, str. 461.

volebních práv až po 1. světové válce.²⁴ Mezi posledními evropskými zeměmi, které udělily ženám volební právo, patřilo Řecko v roce 1953 a Švýcarsko až v roce 1971.

2.2 Postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století

Ženské hnutí se v 19. století stalo novým fenoménem, s nímž bylo nutné počítat v Evropě i v zámoří. V českých zemích se začalo rozvíjet o něco později než v západních částech Evropy. O českém ženském hnutí hovoříme od 60. let 19. století až do období mezi dvěma světovými válkami.²⁵ Mezi hlavní aspekty českého ženského hnutí, patří od samého počátku vzdělávací, charitativní a přednášková činnost, vedle toho také zakládání organizací, ženských časopisů a dívčích škol. Od devadesátých let začaly české ženy usilovat o naplňování občanských a politických práv, především se jejich úsilí soustředilo na získání volebního práva.²⁶

Český feminismus nikdy neznamenal snahu žen „být jako muži“, neohrožoval muže a nechtěl se nad ně vyvyšovat.²⁷ Naopak základním rysem českého ženského hnutí se po celé 19. století stala spolupráce mezi českými ženami a osvícenými muži. Podle některých mužů se žena stala se svým duševním, mravním a intelektuálním potencionálem rovnocennou s muži. Na počátku 19. století například radil Bernard Bolzano v Praze mladým mužům, toužícím po vzdělání, aby vyhledávali společnost starších, duchaplných a ctnostných žen.²⁸ Mezi

²⁴ Například ve Velké Británii a Lucembursku v roce 1918, v Rakousku, Německu a Československu v roce 1919, ve Švédsku v roce 1921. In: PÁNKOVÁ, Markéta. *Vzdělávání dívek v Čechách*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze, 2008, str. 34.

²⁵ Historička Pavla Horská považuje dokonce období meziválečného Československa za „zlatý věk feminismu v Čechách“. In: HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*, str. 115

²⁶ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. str. 11.

²⁷ Tamtéž, str. 12.

²⁸ HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*, str. 91.

nejvýznamnější muže organizující se v otázce ženské emancipace patřili především Karel Slavoj Amerling, Vojta Náprstek a Tomáš Garrigue Masaryk.

Povědomí o ženské otázce existovalo v české společnosti již na samém počátku 19. století. V roce 1810 vystupuje Bernard Bolzano s přednáškou „*O povolání a důstojenství ženského pohlaví*“, která byla určená především mladým mužům. Bernard Bolzano v přednášce neopomněl zdůraznit téma rovnoprávnosti mužů a žen v rodině a ve společnosti. V porovnání se *Všeobecným občanským zákoníkem* z roku 1811, který stanovil, že manželka je i v domácnosti pouze vykonavatelkou manželových příkazů, znamenaly Bolzanovy myšlenky společenský pokrok.²⁹

Magdalena Dobromila Rettigová je první českou ženou, kterou můžeme, dle historičky Vlasty Kučerové, považovat za ženu angažující se v řešení tzv. ženské otázky, avšak ve srovnání s další generací, se její názory na povinnosti žen značně lišily.³⁰ Vzdělání ženy mělo podle Magdaleny Dobromily Rettigové směřovat k tomu, aby mohla být vzornou matkou, dokonalou hospodyní, příjemnou a rovnocennou společnicí svého muže, jenž s ní mohl sdílet a řešit problémy praktického života. Jedním z kroků, který svědčí o jejím moudrém přístupu ke vzdělávání dívek, bylo otevírání „domácích škol“ pro dívky z nižších středních vrstev ve většině míst, v nichž rodina Rettigových žila.³¹

První etapa ženské emancipace je v Čechách reprezentovaná také jménem Karla Slavoje Amerlinga, se kterým je spojený především rozvoj dívčího školství 30. a 40. let 19. století. Podle Mileny Lenderové, Amerlingova zásluha spočívá především v tom, že jako první vytrhl Češky – byť jen docela malý počet – ze staleté letargie a pokusil se dát jejich životu hlubší smysl. Zdaleka mu nešlo o vyrovnání rozdílů mezi ženou a mužem, ale o intelektuální povznesení ženy.³² V roce 1842 založil školu, podporován Karlem Chotkem a Lvem Thunem, nazvanou Budeč, která byla o rok později rozšířená o dívčí oddělení, které navštěvovaly dívky od pěti do osmnácti let. Ve svých představách Karel Slavoj

²⁹ LENDEROVÁ, Milena, Božena Kopiczková, Jana Burešová a Eduard Maur. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*, str. 40 – 41.

³⁰ HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*, str. 93.

³¹ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč?*, str. 17.

³² LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu a k modlitbě: Žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999, str. 237.

Amerling plánoval vytvoření vzdělávací instituce, která by spojovala učitelský ústav, vyšší ženskou školu, průmyslové školy, prodejny, ústav pro slabomyslné a hudební ústav. Tato vize však ztroskotala na nedostatku peněz a společenské podpory.³³

Vedle českých vědců, a dalších významných osobností působila v Budči také jedna z nejvzdělanějších českých žen své doby: Bohuslava Rajská (vlastním jménem Antonie Reissová). Osobnost Bohuslavy Rajské byla v českém ženském hnutí první poloviny 19. století svým způsobem výjimečná. Svůj osobní život zcela podřizovala práci a povinnostem, vychovatelským a vlasteneckým. Jako jedna z prvních žen se začala angažovat v organizování dívčího vzdělávání. Její činnost vedla k založení *Společnosti dívek českých*, jejímž účelem bylo „odchovati zbědovanému národu svému vlastenecky smýšlející matky a učitelky“.³⁴ Přes všechny snahy zůstávalo vzdělávání dívek až do poloviny 19. století jen velice povrchní, málo použitelné v praktickém životě a zaměřené především na to, aby se dívka „vycvičila na řádnou hospodyně, ve společnosti se zastkvěla a dobře se provdala“.³⁵

Rakouské spolkové právo nepřipouštělo spolkovou činnost žen, v případě, že by se nezabývala filantropickou, humanitární nebo vzdělávací činností. První ženská sdružení vznikající v Praze měla proto dobročinný charakter. V poslední čtvrtině roku 1848 vznikly dva ženské spolky, a to *Spolek Slovanek* a *Slovanská Dennice*. Spolek Slovanek vznikl zásluhou Honoraty Zapové a Johany Fričové. Hlavními úkoly spolku bylo zřízení dívčí školy s českým vyučovacím jazykem, pěstování dobročinných aktivit a podpora vlastenecké činnosti. Samotný spolek se však neudržel déle než několik měsíců, důvodem byly především finanční nesnáze.³⁶

³³ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon)/Libri, 2005, str. 10.

³⁴ LENDEROVÁ, Milena, Božena Kopiczková, Jana Burešová a Eduard Maur. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*, str. 330.

³⁵ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách*, str. 18.

³⁶ BAHENSKÁ, Marie, Libuše Heczková a Dana Musilová. *Ženy na stráž!: české feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2010, str. 27.

V mnoha směrech se přelomem pro český národ stal rok 1848. Pro ženské hnutí tento rok znamenal především to, že nezapustilo pevnější kořeny. Mezi českými ženami sílilo úsilí o vzdělávací možnosti pro dívky jako nikdy předtím, avšak obnovený absolutismus od začátku 50. let 19. století, přerušil slibnou práci českých žen na několik let.

I přes značná úskalí doby byl však v roce 1851 v Praze založen *Spolek svaté Ludmily*, který vznikl za účelem podpory chudých žen a dívek. Vedle toho pořádal také kurzy šití pro nemajetné dívky. *Spolek sv. Ludmily* se stal jakýmsi vzorem pro zakládání dalších ženských filantropických spolků. Jednou z hlavních funkcionářek spolku byla Marie Riegrová, která se po celý svůj život věnovala vzdělávání dívek z nejhudších vrstev a organizováním dobročinných sbírek. Marie Riegrová se rozhodla při spolku vytvořit školu pro dívky, kde by se studentka mohla vyučit nějakému ženskému řemeslu. Tento krok můžeme vnímat, jako první pokus o zavedení odborného ženského vzdělávání v Čechách, který nakonec vedl k založení *Průmyslové dívčí školy v Praze*.³⁷ Ve Spolku sv. Ludmily však nakonec došlo k názorovým neshodám, které vedly k tomu, že Marie Riegrová spolek opustila. Spolek se poté vrátil k dobročinné činnosti a význam školy začal postupně upadat.

Pád absolutismu, snaha o naplnění českých politických a národních požadavků a jisté úspěchy v hospodářské oblasti vyvolaly u českého obyvatelstva snahu demonstrovat své státoprávní a kulturně politické postoje.³⁸ Tyto důvody vedly od počátku šedesátých let k intenzivnímu zakládání spolků a také k vytvoření organizovaného českého ženského hnutí.

Velkou roli v uvědomění ženské populace v Čechách sehrál *Americký klub dam*, který vznikl z podnětu Vojty Náprstka a jeho příznicí Karoliny Světlé a Sofie Podlipské. Založení spolku předcházela přednášková činnost, kterou vykonával Vojta Náprstek v letech 1862 až 1863 na Střeleckém ostrově. Přednášky se týkaly moderních přístrojů pro domácnosti, ale také popisů sociální péče v zahraničí, kterou organizovaly převážně ženy. Reakcí na Náprstkovy přednášky, byla akce zorganizovaná Karolinou Světlou. Sestavila provolání *Adresa českých paní*, adresované Vojtovi Náprstkovi, ve kterém byl vyjádřen souhlas s jeho představami:

³⁷ Průmyslová škola byla orientovaná na chudé dívky. Fungování školy vydrželo dvacet let.

³⁸ EFMERTO VÁ, Marcela C. *České země v letech 1848 – 1918*. Praha: Libri, 1998, str. 293.

„Vám, pane náleží čest, že jste měl v národě našem první cit pro bídu naši, neboť bídou jest, umírá – li švadlena při vši své pilnosti hladu, bídou jest, musí-li matka zanedbat ducha svých dítek proto, že vyžadují lopotné práce hospodářské její činnost, bídou, vychová – li se dívka jen pro muže a vstoupí – li v sňatek jen proto, že nedojde jinak zaopatření, bídou, cítí – li ženština v prsou svých vlohy a musí – li je umořiti proto, že společnost jich použití nedovede a nechce. My hluboce cítily tuto bídu a musely jsme mlčeti, jen v tichosti jsme nad ní zaplakaly. Vy, pane, první jste k nám volal: Buďte činny, rozdělíme se s vámi o poklady vědy, umění a průmyslu, závodte s námi, a těšiti se budeme, dostihnete – li nás pracemi svými. Ano, my se budeme učit, my se budeme vzdělávat, nedbajíce na posměch, vtipkování a krčení ramen, neboť bez boje není vítězství“³⁹

Vojta Náprstek se v lednu 1865 obrátil na Karolinu Světlou s nabídkou, aby přišla s dívkami a dámami na plánovanou přednášku do domu U Halánků. Přednášející dr. F. J. Studnička tento památný večer zaznamenal: *„Dne 15. ledna sešlo se zde poprvé přes 40 českých dívek a žen, vynikajících srdcem i duchem, mezi nimi též vzácná paní Augusta Braunerová s Havlíčkovou Zdeňkou, aby tu naslouchaly povznášejícím výkladům astrognostickým.“*⁴⁰ Přednáška natolik zaujala, že se posluchačky dohodly, že se budou pravidelně scházet. Členkami *Amerického klubu dam* byly nejznámější ženy své doby například Karolina Světlá, Sofie Podlipská, Tereza Nováková, Eliška Krásnohorská, Věnceslava Lužická – Srbová ad. Základní činnost spolku můžeme vyjádřit v několika bodech, mezi které patří sebevzdělání, dobročinnost, zábava, podpora technického pokroku v domácnosti a pomoc při zřizování Průmyslového muzea. Prostředkem k dosažení těchto cílů byly přednášky (z astronomie, historie, literatury aj.), výstavy, výlety a sbírky pro chudé. Dobročinná činnost klubu za vzdělávací nijak nezaostávala. Tak například jedním z úkolů členek klubu byla podpora ústavů a nemocnic. Členky navštěvovaly o svátcích a svatováclavském posvícení vybrané pražské nemocnice a ústavy, kde obdarovávaly nemocné a chovance koláči, cukrovinkami, rosolkou a tabákem. Dámy chodily pravidelně předčítat do slepeckého ústavu, nadělovat do

³⁹ BAHENSKÁ, Marie, Libuše Heczková a Dana Musilová. *Ženy na stráž!: české feministické myšlení 19. a 20. století*, str. 32 – 33.

⁴⁰ SECKÁ, Milena. *Vojta Náprstek: vlastenec, sběratel, mecenáš*. Praha: Vyšehrad, 2011, str. 135.

ústavu hluchoněmých, do blázince a chorobince.⁴¹ Další z řady aktivit spolku byla péče o děti a mládež, které členky navštěvovaly v opatrovnách a poskytovaly jim především ošacení. Nevidanou novinkou, kterou spolek zavedl, bylo pořádání tzv. dětských zábav, kterých se zúčastňovaly děti z pražských škol a pro které Vojta Náprstek spolu s členkami klubu připravoval kulturní a sportovní program. Americký klub dam se stal inspirací pro četná ženská sdružení vznikajících v dalších českých městech, táborskou Zoru nevyjímaje.

K významným osobnostem, které ve druhé polovině 19. století bojovaly za lepší a důstojnější postavení žen ve společnosti, bezesporu patřila právě Karolina Světlá (vlastním jménem Johana Mužáková, rozená Rottová). Podle Jany Malínské ji k feminismu nepřivedla filantropie jako některé její předchůdkyně nebo současnice, a proto nepřistupovala k ženské otázce jako k utopii, nýbrž jako k velkému sociálnímu problému.⁴² Řešení shledávala v prakticky zaměřené výchově a rovném přístupu ke vzdělání. Po celá 60. léta 19. století tedy zasahovala do diskuzí o způsobu výchovy a vzdělávání dívek. Prosazovala především změny v dívčí výchově, která podle ní stála na nízké úrovni a byla jednostranně zaměřená. Upozorňovala na nerovné postavení dcer a synů v rodinách, které popsala v následujících větách: „*V rodinách, kde je více synů, musí dcery nadobro jim ustoupit, ve všech potřebách se uskomnit, žádných nároků nečinit, aby se dostalo bratrům prostředků, by se domohli samostatné existence. Dcerám neposkytují se tytéž výhody, nehledí se k tomu, by se jim dostalo takového vychování a vzdělání, na jichž základě by i ony mohly dojít zaopatření.*“⁴³ Karolina Světlá se po celý svůj život snažila přesvědčit společnost o důležitosti hospodářské soběstačnosti žen, která podle ní nebyla vyvolána moderními rozmary doby, ale vycházela z nutnosti zajistit rodině základní životní potřeby.⁴⁴

Se jménem Karoliny Světlé je spojeno založení *Ženského výrobního spolku českého*, jenž zřídil a spravoval spolkovou školu zaměřenou na výuku praktických předmětů. Škola Ženského výrobního spolku byla dostupná především dívkám

⁴¹ SECKÁ, Milena. *Vojta Náprstek: vlastenec, sběratel, mecenáš*, str. 157.

⁴² MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč?*, str. 30.

⁴³ BAHENSKÁ, Heczková, Musilová. *Ženy na stráž!*, str. 35.

⁴⁴ Tamtéž, str. 34.

z chudých rodin a měla směřovat k tzv. průmyslovému vychování. Dívky zde byly připravovány pro rodinný, i samostatný život, při němž by tradiční úloha ženy nebyla nijak narušována. Od samého počátku při spolku působila také zprostředkovatelna práce, hledající pro ženy pracovní příležitosti. Hlavními cíly Ženského výrobního spolku, jak se dočteme v jeho stanovách, bylo „*starat se o zdokonalování a rozšíření ženské výroby i jejího odbytu, o zabezpečení materiálního blahobytu, o rozšiřování vzdělání žen na základě vzájemné spolupráce*“.⁴⁵ Spolek musel čelit především konkurenci výrobního spolku německého a také tomu, že podpora ze strany české veřejnosti nebyla tak jednoznačná. Česká politická scéna 80. a 90. let spolku vůbec nepřála a považovala jeho aktivity za zbytečné. Mezi jeho největší odpůrce patřil František Ladislav Rieger, jenž neměl rád Karolinu Světlou a odmítal její názory a činnost.⁴⁶

Mladší a blízkou spolupracovnicí Karoliny Světlé byla Eliška Krásnohorská (vlastním jménem Alžběta Pechová), které se na rozdíl od starších spolupracovnic dostalo vzdělání na soukromé škole pro dívky manželů Svobodových. Eliška Krásnohorská byla dlouholetou redaktorkou *Ženských listů* a angažovala se v Americkém klubu dam a Ženském výrobním spolku. Pozornost veřejnosti si vysloužila v první polovině 70. let rozsáhlým článkem nazvaným *Naše snaha*, v němž zastávala potřebu odborného vzdělávání dívek a nabízela řešení ženské otázky. Eliška Krásnohorská usilovala o naplnění hesla „rovné právo všem“. V článku vyjádřila několik zásadních myšlenek, které souvisely především se spoluprací mezi muži a ženami na poli dívčího vzdělávání: „*Musíme hledět získati i muže pro naši věc, a získáme je toliko tehda, přesvědčíme – li je, že nikdy a nikde nechceme pracovat proti nim a proti povinnostem vzrůstajícím ženě vůči muži, leč nelichoťme jim, řekněme jim též otevřeně, že i oni nám vstříc mají více povinností, než jich posud konali. Upomeňme jich, aby nahradili, co zanedbali, z části musí nám dopřáti svobodu, abychom si samy pomáhati mohly, a z části musí v pozdní práci naši nám přispěti, hlavně co vzdělání našeho se týče. Žádejme tedy hlavně od mužů, aby nám zařídili školy*“.⁴⁷ Dalším proklamativním počinem Elišky

⁴⁵ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, 1999, str. 67.

⁴⁶ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč*, str. 32.

⁴⁷ BAHENSKÁ, Heczková, Musilová: *Ženy na stráž!*. Praha: 2010, str. 74.

Krásnohorské byla obsáhlá stat' *Ženská otázka česká*, ve které navázala na předchozí článek a podrobila kritice především matky posílající své děti do německých škol.⁴⁸

Avšak patrně největší zásluha Elišky Krásnohorské spočívá v dosažení cílů ženského hnutí v otázce přístupu ke vzdělání 80. a 90. let 19. století. Eliška Krásnohorská se v názorech na úroveň dívčího vzdělávání začala odklánět od představ, kterými se řídila Karolina Světlá při zakládání obchodní a průmyslové spolkové školy. Vnímala jako výrazný handicap dívek nedosažitelnost středního vzdělání zakončeného maturitní zkouškou – všechny dosavadní dívčí školy nebo kursy směřovaly pouze k praktické přípravě.⁴⁹ Myšlenka zřídit dívčí gymnázium vznikla již v 60. letech, avšak pro českou společnost představa středoškolských, potažmo vysokoškolských studentek byla dosud nepředstavitelná.

Plán založit dívčí střední školu začal práci Elišky Krásnohorské ovlivňovat už od poloviny 80. let 19. století. Původně ve svých plánech dokonce počítala se zapojením Ženského výrobního spolku českého. To však razantně odmítla Karolina Světlá, která vyžadovala, aby bylo zachováno původní poslání spolkové školy. Eliška Krásnohorská doufala, že právě maturita otevře dívkám možnost univerzitního studia, které ona sama považovala za hlavní motiv svých snah. Proto v roce 1890 iniciovala vznik *Spolku pro ženská studia Minerva*, který měl za úkol financovat a spravovat první dívčí gymnázium. Samotná škola byla otevřena téhož roku a přihlásilo se do ní 51 žaček. Iniciátorka v pozdější době vzpomínala na obtíže, jimž musela čelit: „*Přes všecko příznivé mínění, s nímž potkala se myšlenka Minervy, nalezlo se dosti zarputilých nepřiznivců i v samých kruzích inteligence našinské, pohříchu i z učitelstva. Tak například i ředitel státního ústavu pro vzdělání učitelek Hrys, potkav mě na nábřeží, zastavil mě, a zvedaje ruku k červánkové záplavě nad Hradčany, věstil mně: Bůh vás bude trestati za hříchy proti zákonům odvěkým!*“ – *A ctihodná, dobrodušná, obstarožná paní Pervolfová, matka varšavského profesora a dvou vážných pražských učitelek, přeběhla chvatně od paláce Lažanského k Národnímu divadlu, nedbajíc provozů nebezpečně se tam křížících, aby mi řekla: „Musím vás napomenouti, slečno! Měla jsem vás za*

⁴⁸ BAHENSKÁ, Heczková, Musilová: *Ženy na stráž!*. Praha: 2010, str. 96.

⁴⁹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách.*, str. 130.

*dobrosrdečnou, spravedlivou, za přítelkyni učitelek, ale teď když jste si k hanbě a škodě učitelek vymyslela tu čertovinu, přivoláváte na sebe trest, a Bůh vás musí trestat, i budete potrestána, dočkáme se toho, však uvidíte!*⁵⁰

Gymnasium spolku Minerva vzniklo jako soukromé, to však v praxi znamenalo, že jeho absolventky musely zpočátku skládat maturitní zkoušku na některém jiném státním ústavu. Minervě se podařilo získat právo skládání maturitní zkoušky na vlastním ústavu až v roce 1907. Osnovy a rozsah dívčí střední školy odpovídaly všem ostatním c. k. gymnasiím. Některé zvláštnosti v organizaci studia zde však přežily z dob dívčí měšťanské školy. Dlouho kupříkladu sedávala ve třídách dozorkyně, nebo podle studentek gardedáma, která bděla nad mravopočestností přednášejícího profesora i dívek.⁵¹

Ani střední škola a maturita se nestaly konečným cílem žen, které v 19. století usilovaly o rozvoj ženského vzdělávání. Dalším několikaletým zápasem se pro ženy stalo především získání vysokoškolského diplomu. Ženy upozorňovaly na to, že všechny vyspělé evropské země již ženám univerzitní vzdělání umožnily. Pouze Rakousko a Německo nikoliv. V monarchii bylo univerzitní vzdělání řízené státem, takže konečné rozhodnutí o tom, zda toto vzdělání získají i dívky, záviselo na postoji vlády a říšské rady. Z českých politiků se v této otázce angažoval především Tomáš Garrigue Masaryk. Jako jeden z mála se zasadil o to, aby bylo vysokoškolské studium umožněno i ženám. Podle Masarykova přesvědčení se dívky měly vzdělávat na moderních a kvalitních středních školách, na které by navazovalo vysokoškolské studium. Odmítl stále se objevující názor, že vzdělané ženy budou konkurovat mužům.⁵²

Tomáše Garrigue Masaryka můžeme právem považovat, nejen díky jeho politickým aktivitám, za jednoho z nejvlivnějších představitelů českého feministického myšlení. Veřejně známou se stala jeho přednáška *Moderní názor na ženu* (1905), která vycházela z jeho úvah o rovnosti mezi mužem a ženou, v rovině sociální, právní i intelektuální, formulovaných již v 90. letech 19. století.

⁵⁰ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Boj o vyšší dívčí školu*. In: *Výbor z díla II*. Praha: 1956, str. 487.

⁵¹ VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. *Jak se žilo za času Františka Josefa I*. Praha: Svoboda, 1996, str. 165 – 166.

⁵² MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč?*, str. 98.

V přednášce autor například konstatoval: „*Muž a žena jsou si rovni. Jsou mezi nimi různosti, ale nikoliv fyziologicky. Říká se, že žena je fyzicky slabší – možná, přihlížíme – li však k tomu, jak se právě fyzických sil slabší prý ženy využívá, zdá se, že síla ženy je jiná než mužova, ale slabší není. Myslím, že odchování několika dětí, zejména v menších a dokonce stísněných poměrech hospodářských, vyžaduje mnohem více nervní síly než učení mužovo na školách a služba úřednická a kterákoliv jiná.*“⁵³ Dále také Tomáš Garrigue Masaryk vyzdvihoval, že se ženy sdružují v různých spolcích. K obrození národa podle něj dojde pouze za předpokladu, že se český muž obrodí s českou ženou. Proto se také výrazně zasazoval o to, aby pro ženu existovala možnost uplatnění v politické sféře. Důkazem jeho postojů se stalo heslo, vložené do programu jím založené politické strany – České strany lidové: „*Žena budiž na roveň postavena muži kulturně, právně a politicky.*“⁵⁴

České ženy se poprvé dočkaly možnosti vysněného univerzitního studia na pražské filozofické fakultě v roce 1897. Brzy je následovaly studentky na lékařské fakultě. První ženou, která získala vysokoškolský diplom na lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze, byla Anna Honzáková. Nejdéle zůstávalo ženám z univerzitních oborů uzavřené studium práv, které jim bylo umožněno teprve po vzniku Československé republiky. Ženy dlouho narážely na to, že si muži nedokázali představit jejich práci v soudní síni nebo ve státní správě. Jako první složila státní zkoušky na Právnické fakultě Anděla Kozáková v roce 1922. V tom samém roce vzniklo *Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice Československé*, které sdružovalo všechny absolventky vysokoškolského studia. Po první světové válce se ženy dočkaly přístupu na všechny fakulty či dokonce vysoké školy, které jim dosud byly uzavřeny.⁵⁵

Česká společnost na přelomu 19. a 20. století byla ochotná akceptovat ženu pracující v domácnosti (služky), v průmyslu či v zemědělství. Ale žena, která absolvovala střední nebo dokonce vysokou školu, a chtěla být činná v povoláních

⁵³ BAHENSKÁ, Heczková, Musilová. *Ženy na stráž!*, str. 156.

⁵⁴ LENDEROVÁ, Milena, Božena Kopiczková, Jana Burešová a Eduard Maur. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*, str. 454.

⁵⁵ PÁNKOVÁ, Markéta. *Vzdělávání dívek v Čechách*, str. 23.

done dávna vykonávaných pouze muži, byla málokdy přijímaná s pochopením. Příchod 20. století přinesl značné úspěchy nejen v oblasti dívčího a ženského vzdělávání, ale především také v postupném uplatňování vzdělaných žen v praxi. Ženy se díky získaným zkušenostem v předcházejících letech, konečně začaly přibližovat k rovnoprávnému postavení v rodině a ve společnosti.⁵⁶

V roce 1903 byl založen v Praze *Ženský klub český*, jehož činnost je spojena především s Terézou Novákovou, Františkou Plamínkovou a Marií Tůmovou. Členkami spolku byly ženy bez rozdílu společenských vrstev a politického smýšlení. To byl hlavní důvod, proč se klub stal od samého počátku velice oblíbeným. Jeho hlavní prioritou v oblasti politické bylo získání volebního práva pro ženy a rozšíření spolčovacího zákona, který by umožnil zejména ženám přístup do politických organizací. Dále bojoval za to, aby se středoškolské vzdělání dostalo do bezplatného státního systému, a tím by se zvýšilo jeho zpřístupnění dalším dívkám. Jako první zařadil do svého programu také osvětové aktivity pro dospívající dívky. Klub začal pořádat pravidelné „Besídky dívek“, kde se formou diskuze mohly zúčastněně poučit mimo jiné i o intimních tématech.⁵⁷

První ženská schůze na podporu volebního práva žen se uskutečnila v Ženském klubu v roce 1904 za účasti zástupkyň ženských spolků a zástupců různých politických stran (nechyběl mezi nimi T. G. Masaryk). V této otázce se angažovala také Teréza Nováková, která na schůzi vypracovala resoluci. Resoluce obsahovala následující čtyři body: 1. Každé svéprávné ženě dosáhnuvší 21. roku dáno buď aktivní právo volební do obcí, sněmu a říšské rady. 2. Pasivní voličské právo buď ženám dáno za těchž podmínek jako mužům. 3. Poslance a politiky všech stran vyzýváme, pokud jde o občanskou spravedlnost, aby ze všech sil se o toto právo žen zasadili. 4. Žádáme, aby poslanci uskutečnění tohoto předmětu ve všech českých zemích pořádali schůze a diskuze. Zároveň vyzýváme, aby byli pamětlivi vzdělání žen pro život veřejný a politický.⁵⁸

⁵⁶ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč?*, str. 111.

⁵⁷ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*, str. 214.

⁵⁸ BAHENSKÁ, Heczková, Musilová. *Ženy na stráž!*, str. 147.

Z manifestační schůze za všeobecné rovné právo hlasovací, která se konala o rok později, vzešel český *Výbor pro volební právo žen*, jehož předsedkyní byla Františka Plamínková. Tento výbor propagoval politické vzdělávání žen a jejich účast v politické činnosti. Dalším jeho cílem bylo prosazení ženské kandidátky do voleb do zemského sněmu. První kandidátkou výboru byla učitelka Marie Tůmová. Její kandidatura skončila sice neúspěchem, ale i přesto to byl zásadní krok v dalším vývoji, který vedl ke zvolení první ženy do zemského sněmu v roce 1912.⁵⁹

Veškeré snahy českých feministek získat vysněné volební právo před rokem 1914 se nezdařily. Až teprve pátý bod Washingtonské deklarace dal ženám novou naději. Československá ústava z roku 1920 pak zaručila ženám volební právo a také možnost podílet se na politickém životě. Velmi brzy se však ukázalo, že ústava zakotvující rovnoprávnost pohlaví není dostatečnou zárukou rovného postavení žen a mužů především v profesním životě. Třebaže se vstup žen do politiky stal reálným faktem, část veřejnosti, ať již mužské či ženské, se s ním zcela neztotožnila. Ozývaly se i více či méně otevřené názory volající po vyloučení žen z politického života. Jeden z argumentů, opakoval tradiční názor, že politika je záležitostí mužů a žena tím pádem do politiky nepatří.⁶⁰

V roce 1923 byla založena *Ženská národní rada*, vrcholná ženská organizace liberálního směru, která sjednocovala ženy všech politických stran s výjimkou Československé strany lidové. V dubnu 1923 zahájila svoji činnost valnou schůzí, během které bylo zvoleno předsednictvo v čele s Františkou Plamínkovou. Pro liberálně, sociálně demokraticky a komunisticky orientované ženy znamenala politika především poslání, ve kterém se snažily „*uvést rovnoprávnost ženy zaručenou ústavou v životní praxi, zabezpečovati ji a působiti, aby organizace a práce všech orgánů veřejných brala spravedlivý zřetel na zvláštnosti ženina života, na mateřský úkol ženin.*“⁶¹ Názory žen sdružující se v *Ženské národní radě* se značně lišily, a to především v oblasti dosažení úplného zrovnoprávnění s mužským

⁵⁹ Do zemského sněmu byla jako první zvolena Božena Viková – Kunětická. In: MUSILOVÁ, Dana. *Z ženského pohledu*, str. 30.

⁶⁰ LENDEROVÁ, Milena, Božena Kopiczková, Jana Burešová a Eduard Maur. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*, str. 468.

⁶¹ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast – posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945 – 1948*. Brno: Matice moravská, 2011, str. 63.

pohlavím. Komunistky spojovaly, na rozdíl od svých liberálně a sociálně demokraticky orientovaných kolegyň, dosažení rovnoprávnosti se zásadní změnou společenského uspořádání.⁶²

Československé ženy tak během 2. poloviny 19. století a 1. poloviny 20. století dosáhly vysněné emancipace. Prvním krokem k jejich cíli se stal přístup ke vzdělání na všech typech středních a vysokých škol. Za klíčový emancipační faktor považovala většina liberálních, socialistických a komunistických teorií ženskou placenou práci. Pro ženy práce znamenala nejen zdroj obživy a nezávislosti, ale především se stala nedílnou součástí jejich identity. Ženy také častěji získávaly přístup k profesím, ve kterých donedávna převládalo jen mužské pohlaví. Zákon z roku 1919 zrušil celibát literních učitelek. Na tento zákon navázal v roce 1922 tzv. *malý školský zákon*, který uznával rovnost učitelů a učitelek před zákonem a dával poprvé ženám možnost učit na všech typech škol, a to i na školách chlapeckých.⁶³

Československá ústava z roku 1920 zaručila ženám lidská i politická práva. V senátu, parlamentu i městských radách zasedaly poslankyně za různé politické strany. I když před zákonem měly ženy s muži stejná práva, s uvedením do praxe byly problémy ještě ve 30. letech 20. století. V době tzv. druhé republiky se například začaly projevovat tendence k omezování práv ženy na vlastní zaměstnání. Za německé okupace⁶⁴, ani v poúnorovém Československu, se nezávislá feministická hnutí nemohla svobodně rozvíjet.⁶⁵

⁶²LENDEROVÁ, Milena, Božena Kopičková, Jana Burešová a Eduard Maur. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*, str. 469.

⁶³PÁNKOVÁ, Markéta, *Vzdělávání dívek v Čechách*, str. 30

⁶⁴Řada vůdčích osobností Ženské národní rady byla během druhé světové války uvězněna (Milada Horáková), popravena (Františka Plamínková, Anna Wildová), zemřela v koncentračním táboře (Betty Karpíšková, Klára Červenková) nebo odešla do emigrace (Anežka Hodinová, Marie Švermová). In. *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody: sborník z konference k 60 výročí konce druhé světové války*: Praha, Národní archiv: 2005, str. 340.

⁶⁵ O zániku Ženské národní rady více v podkapitole: *Ženský spolek Zora v letech 1946 – 1950*.

3. TÁBOR OD DRUHÉ POLOVINY 19. STOLETÍ AŽ DO POLOVINY 20. STOLETÍ

Mezi města, ve kterých se od 2. poloviny 19. století ženy angažovaly v ženském hnutí, patřil i Tábor. Kapitola podává základní charakteristiku města ve sledovaném období a informuje o rozvinuté spolkové a kulturní činnosti, v jejímž rámci působil i spolek Zora. V závěrečné pasáži kapitoly je pozornost soustředěna na inspirativní ženské osobnosti, které ve městě žily nebo se v něm narodily. Ukazuje, nakolik byl Tábor „městem vzdělaných žen.“

3. 1 Základní údaje o městě Tábor od 19. století do poloviny 20. století

Ještě v první polovině 19. století bylo město Tábor řazeno mezi méně významná krajská města v Čechách. Statisticko – topografický přehled Českého království zachytil k 1. červenci 1840 celkový počet 4 298 obyvatel města Tábor (včetně předměstí).⁶⁶ Po celé 19. století docházelo ve městě k markantnímu nárůstu počtu obyvatelstva, na čemž se ve velkém podíleli především přistěhovalci z okolních vsí táborského okresu. Podle dostupných úředních sčítání osob měl Tábor v roce 1890 8 440 obyvatel, na počátku 20. století 10 926 obyvatel a na konci druhé světové války dokonce už přes 20 000 obyvatel.⁶⁷

V roce 1850 došlo k obnovení obecní samosprávy, což vedlo ke zvolení prvního táborského starosty, jímž se stal koželužský mistr Jakub Zeis. Tato volba byla potvrzena v obecních volbách, které se konaly v letech 1861, 1864 a 1867. Tehdejší dopisovatel do pražského týdeníku *Hlas* vyzdvihoval důležitost existence obecního zastupitelstva pro město následovně: „*Obecní zastupitelstvo stará se o uspořádání, rozmožení a zvelebení obecního jmění novými stavbami ve městě i ve dvořích,*

⁶⁶ TKADLECOVÁ, Jaroslava. *Chudinská péče v Táboře v letech 1850 – 1914*. Brno: Masaryková univerzita, 2011, str. 16.

⁶⁷ AUGUSTA, Pavel a Hana KLÍNKOVÁ. *Kniha o městě Tábor*. Praha: Milpo, 2001, str. 16.

kanalisováním, dlážděním a planýrováním města, zavedením nové instrukce pro lesnictvo, bděním vždy přísnějším nad správou lesů, hlavního to jmění obce, schopným důchodním nově ustanoveným atd. též o duchovní blaho pečuje zastupitelstvo obecní starostlivostí svou o školy, podporu učitelstva, zařídilo vyšší dívčí školu, hodlá bud' obyčejné neb reálné gymnázium zaříditi aj.⁶⁸ Právě volby konající se v roce 1861 dokázaly, že v rozložení zastupitelstva i nadále převládá řemeslnicko – obchodnická třída. Až volby z roku 1867 přinesly změnu v tomto složení, kdy k táborským stranám státního úřednictva a řemeslnicko – obchodnické vrstvy přibyla třetí strana z řad učitelstva nově otevřeného gymnázia.⁶⁹

Pod Zeisovým vedením získal Tábor jako první v celé rakouské monarchii městské reálné gymnázium, ve kterém byla zavedena čeština jako jediný vyučovací jazyk. Slavnostního otevření se gymnázium dočkalo 4. října 1862. Již 23. září 1862 byl na doporučení pražského školního rady Václava Svobody vybrán prvním ředitelem gymnázia Václav Křížek. Správu reálného gymnázia však mělo ve svých rukou město Tábor. Řešilo, veškeré administrativní a finanční záležitosti (například vypisování konkurzů na místa učitelů, učitelských platů nebo přidělu dříví na topení). Z důvodu neustále se zvyšujících nákladů spojených s chodem školy muselo však nakonec město požádat o převzetí reálného gymnázia do státní správy. K zestátnění, pak došlo v roce 1870. Pod Křížkovým vedením získalo gymnázium řadu mezinárodních ocenění jako např. čestné vyznamenání na světové výstavě v Paříži nebo diplom na světové výstavě ve Vídni.⁷⁰

Na návrh Václava Křížka a Jakuba Zeise došlo také ke zřízení táborské Vyšší zemské hospodářské školy, která byla slavnostně otevřena v listopadu 1866. Tato škola přinesla jako první ve městě výuku teoretických předmětů doplněnou o praktická cvičení. Od roku 1900 se táborské zemědělské učiliště stalo Královskou

⁶⁸ KOŘALKA, Jiří. *Společenské poměry v Táboře v letech 1861 – 1862 v dopisech do pražského deníku Hlas*. In: Tábořský archiv 11, Tábor 2002, str. 275.

⁶⁹ Při těchto volbách se do obecního zastupitelstva dostal mimo jiné ředitel reálného gymnázia Václav Křížek, jehož aktivita později přispěla k prosazení řádného městského rozpočtu i k založení táborského muzea. In: DĚDIČOVÁ, Pavla. *Rodina Zeisova v táborském veřejném životě*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2008, str. 35.

⁷⁰ ROUSEK, Pavel. *Václav Křížek*, In: *Příloha občasníku: příspěvky o historii Strážkova a okolních obcí*. Strážkov, 2004, stránky nečíslovány

českou hospodářskou akademií pro absolventy středních škol s maturitou.⁷¹ Počet posluchačů se tak zvýšil až na 200. Zřízením českého středního a odborného školství na vysoké úrovni si Tábor získal věhlas daleko za hranicemi jižních Čech. Za osobou Václava Křížka, který byl znalcem jihoslovanských jazyků, dokonce přicházeli studenti až z Chorvatska, Srbska či Bulharska.⁷²

Počátek 70. let přinesl změnu na místě purkmistra, kterým se stal Moric Schöne, původně barvířský mistr a velitel ostrostřeleckého sboru. V roce 1872 se mu podařilo pro Tábor získat tabákovou továrnu, která zajistila pracovní místa mnoha místním ženám.⁷³ V roce 1879 byl v Táboře otevřen z rozhodnutí městského zastupitelstva i městský sirotčinec. Od roku 1883 stál v čele města starosta Emanuel Zeis, s nímž je spojena oprava historických památek Tábora a dále také vybudování divadla, nové nemocnice a městské cihelny.⁷⁴

Na přelomu 19. a 20. století se město Tábor zařadilo mezi nejvýznamnější města v Čechách. Velký podíl na tom měl starosta města mladočeský advokát Alois Kotrbelec, s jehož funkčním obdobím 1899 – 1918 je spojeno zavedení elektrického osvětlení ve městě, vybudování městské pily a městských lázní. V prvních obecních volbách konajících se v Táboře již ve svobodné republice zvítězili sociální demokraté, kteří tak získali rozhodující převahu na tábořské radnici.⁷⁵ Po rozkolu uvnitř sociálně demokratické strany však své postavení na tábořské radnici ztrácí.⁷⁶

V roce 1929 došlo ke zvolení nového starosty, jímž se stává vedoucí pracovník městské spořitelny, národní socialista Václav Soumar, kterého můžeme považovat za jednoho z nejúspěšnějších starostů v novodobých dějinách Tábora. Na počátku svého funkčního období Václav Soumar slavnostně zahájil Jihočeskou výstavu konající se v Táboře. V lednu 1930 dal souhlas s výstavbou nových kasáren, ve

⁷¹ AUGUSTA, Pavel a Hanka KLÍNKOVÁ. *Kniha o městě Tábor*, str. 31.

⁷² ROUSEK, Pavel. *Václav Křížek*, stránky nečíslovány

⁷³ DĚDIČOVÁ, Pavla. *Rodina Zeisova v tábořském veřejném životě*, str. 37.

⁷⁴ AUGUSTA, Pavel a Hana KLÍNKOVÁ. *Kniha o městě Tábor*, str. 29.

⁷⁵ Výsledky voleb v Táboře z roku 1919: sociální demokraté 32 %, národní demokraté 28 %, českoslovenští (později národní) socialisté 27 % hlasů. In: AUGUSTA, Pavel a Hana KLÍNKOVÁ. *Kniha o městě Tábor*, str. 29.

⁷⁶ Státní okresní archiv Tábor, fond Městský národní výbor Tábor (1867) 1945 – 1990 (1991), kronika obecní 1922 – 1967, str. 33.

kterých byl od roku 1932 umístěn dělostřelecký pluk č. 305. Vedle toho radnice zahájila výstavbu Všeobecné veřejné okresní nemocnice a dále zřídila deset nových městských nájemních domů. Léta prosperity ukončil zásah říšského protektora, který dne 28. dubna 1939 dal příkaz k rozpuštění tábořského obecního zastupitelstva a Václava Soumara zbavil úřadu starosty. I po osvobození si v Táboře udržela rozhodující postavení národně socialistická strana. Řízení města se ujal opět Václav Soumar, kterého po jeho smrti v prosinci 1947 nahradil předseda Místního národního výboru František Sivera.⁷⁷

Po únoru 1948 převzala Komunistická strana Československa veškerou politickou kontrolu v Táboře. Ve městě došlo ke zmenšení významu městské samosprávy a jejích vedoucích představitelů. Ve funkci předsedy Místního národního výboru se vystřídalo v průběhu padesátých a šedesátých let několik osob.⁷⁸

3. 2 Tábořský kulturně - společenský život ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století

Podle dostupných informací se kulturní a společenský život ve městě Tábor začal rozvíjet v 1. polovině 19. století. Velkou zásluhu na tom mělo především několik obětavých úředníků a řemeslníků. Dalším výrazným činitelem, který se podílel na společenském a kulturním ruchu města Tábor zejména ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století, byl nově vznikající spolkový život.

Vznik spolků můžeme nepochybně zařadit k formování moderní společnosti, která bývá mj. charakterizovaná přízvisky občanská, národní apod.⁷⁹ V českých

⁷⁷ SOkA Tábor, fond Městský národní výbor Tábor (1867) 1945 – 1990 (1991), kronika obecní 1922 – 1967, str. 417.

⁷⁸ Ve funkci se vystřídali Ladislav Doležal, Josef Voráček, Josef Müller, Milada Satorová. In: AUGUSTA Pavel a Hana KLÍNKOVÁ. *Kniha o městě Tábor*, str. 30.

⁷⁹ POKORNÝ, Jiří. *Sokol*. In: KAISEROVA, Kristina a Jiří RAK. *Nacionalizace společnosti v Čechách*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2008, str. 375.

zemích se spolkový život začal pozvolna rozvíjet již v době předbřeznové.⁸⁰ V roce 1848 nastalo první významné období rozkvětu svobodného spolkového sdružování, avšak tento proces byl utlumen revolučními událostmi. Od počátku 60. let 19. století začaly ve velkém vznikat nové spolky, zejména díky politickému uvolnění a nastolení ústavnosti. Spolková činnost se stala tak nedílnou součástí procesu „vytváření liberálních a národních občanských postojů v druhé polovině 19. století.“⁸¹ To, že spolková činnost byla spojena s prosazením touhy po vybudování českého národa, můžeme doložit na následujících informacích: „Na přelomu 19. a 20. století žila v Čechách téměř čtvrtina veškerého počtu předlitavského obyvatelstva. Podle soudobých úředních statistik se však roku 1890 v této zemi nacházelo 32,7 %, v roce 1909 32,4 % všech předlitavských spolků. V roce 1890 existovalo v Čechách 11 304 spolků a v roce 1909 se jejich počet ztrojnásobil na číslo 31 378 spolků.“⁸²

Pro město Tábor bylo charakteristické, že zde působila široká škála spolků, které se věnovaly nejrůznějším činnostem, například zde vznikaly spolky podpůrné, divadelní, pěvecké a hudební, hospodářské apod. Vliv spolkové činnosti na kulturní a společenský život ve městě je patrný do poloviny 20. století, poté dochází k jeho postupné likvidaci komunistickým režimem.

Mezi nejstarší úředně povolené spolky v Táboře patřil měšťanský privilegovaný *Ostrostřelecký sbor*. „Byl – li kde v Čechách vůbec ozbrojený sbor měšťanů, tož ve městě Tábor, jehož jméno samo k tomu poukazuje a i dějepis učí, že z válečného ležení povstalo po husitských válkách“⁸³, vedle střeleckých cvičení se pravidelně účastnil všech významných akcí ve městě, podílel se také na vítání členů císařského domu a vysokých státních úředníků, dále podporoval rodiny svých zemřelých členů.

⁸⁰ V předbřeznovém Rakousku mohly existovat jen státem povolené (koncesované) spolky, přičemž zeměpanské povolení se vydávalo pro jeden konkrétní případ. In: POKORNÝ, Jiří. *Sokol*. In: KAISEROVA, Kristina a Jiří RAK. *Nacionalizace společnosti v Čechách*, str. 375.

⁸¹ HLAVAČKA, Milan. *Zlatý věk české samosprávy: samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862 – 1913*. Praha: Libri, 2006, str. 7 – 8.

⁸² POKORNÝ, Jiří. *Sokol*. In: KAISEROVA, Kristina a Jiří RAK. *Nacionalizace společnosti v Čechách*, str. 377.

⁸³ *Ostrostřelecký sbor*. In: *Tábor*, 14. 5. 1864, str. 5.

Pro členy spolku se jedním z hlavních závazků stal projekt výstavby kryté střelnice sloužící „k okrase města“.⁸⁴ Střelnice se od samého počátku stala významným místem pro společensko – kulturní vyžití celého města. Konaly se zde taneční zábavy, koncerty i společenské večery. Až do konce 19. století patřil volený velitel táborských ostrostřelců vždy mezi nejváženější představitele řemeslnicko – obchodnické vrstvy, ovládající městskou radu.⁸⁵

Už od roku 1830 se začaly v paláci staré táborské radnice odehrávat první ochotnická divadelní představení. Později byly produkce přeneseny do nově postavené táborské sýpky, kterou můžeme považovat za první táborskou divadelní budovu.

V roce 1862 došlo k ustanovení *Spolku divadelních ochotníků*, který vyhovoval požadavkům tehdejšího spolkového zákona.⁸⁶ V Táboře se do té doby divadlo hrálo pouze v němčině. To byl hlavní důvod, proč se táborští ochotníci zaměřili jen na české divadelní hry. Významným počinem pro město Tábor se stalo otevření nové budovy táborského divadla v roce 1887, kterou mohli po uzavření smlouvy s městem používat i táborští ochotníci. Město Tábor bylo vlastníkem veškerého zařízení divadla. Zatímco správu a hospodaření měli na starost táborští divadelní ochotníci. Velmi úspěšnou se stala spolupráce divadelních ochotníků s mužským Zpěváckým spolkem v Táboře.⁸⁷

⁸⁴ V roce 1811 se začalo s výstavbou zděného objektu, v letech 1894 – 95 byla nevyhovující stará budova zbourána a na jejím místě postaven rozlehlý palác v novorenesančním slohu. In: ZENKL, Josef (ved. red.). *Táborská Střelnice*. In: *Táborský kulturní kalendář*. Tábor, 1966, s. 6.

⁸⁵ AUGUSTA, Pavel a Hana KLÍNKOVÁ. *Knih o městě Tábor*, str. 109

⁸⁶ Nový spolkový zákon č. 134 ř. z. z roku 1867 ukládal povinnost spolkům ohlásit vznik pouze českému místodržiteli, který měl čtyři týdny na to, aby jeho činnost zakázal. Pokud tak místodržitelství neučinilo, pokládal se spolek za povolený. Stanovy spolku musely obsahovat tyto údaje: účel spolku, práva a povinnosti členů, orgány spolku, podmínky platnosti spolkových usnesení, způsob řešení sporů, kdo bude spolek zastupovat navenek. Politické spolky byly povoleny, ale jejich činnost byla podrobena přísnějším omezením, např. jejich členy nesměli být cizinci, ženy a nezletilé osoby, představenstvo se mělo pohybovat o počtu 5 – 10 členů ad. Takovým nařízením se musel podrobit i nepolitický spolek, pokud chtěl svou činnost rozšířit do politické oblasti. Z platnosti zákona se vyjímal duchovní řády a kongregace, náboženské společnosti, spolky výrobní, bankovní, úvěrové ad. In: KAISEROVA, Kristina a Jiří RAK. *Nacionalizace společnosti v Čechách*, str. 376 - 377

⁸⁷ PEČIVOVÁ, Lenka. *Činnost táborských hudebních spolků od 60. let 19. století do roku 1918*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, str. 19.

Zpěvácký spolek byl založen v roce 1860 a jeho činnost se již na samém počátku setkala s námitkami rakouských úřadů, protože se členové zavázali k tomu, že budou zpívat pouze česky. Soudní adjunkt Bedřich Laube, kterého lze považovat za zakladatele spolku, byl z trestu dokonce přeložen na jiné místo. K důležité změně došlo o rok později, kdy české místodržitelství stanovy spolku schválilo a povolilo konání prvního koncertu v Táboře. Spolek vystupoval i na různých celonárodních akcích mimo Tábor. V roce 1895 spolek přijal jméno *Hlahol* a jeho členové schválili účast žen na činnosti spolku.⁸⁸

Z iniciativy advokáta Karla Nedbala vznikl v roce 1877 také *Hudební spolek* (později *Komorní orchestr Bolech*), který se věnoval orchestrální a komorní hudbě. Do tábořského kulturního života byl spolek uveden až roku 1878, poté co uspořádal svůj první koncert v Městském divadle. Počáteční činnost spolku je spojena s účastí na vlasteneckých akcích typu večer Boženy Němcové nebo Boleslava Jablonského. Významnou událostí se pro Hudební spolek stala návštěva Antonína Dvořáka, Zdeňka Fibicha či Oskara Nedbala. Od roku 1895 byl dirigentem spolku František Bolech, podle kterého nese spolek jméno až do současnosti. Z dirigentské funkce odstoupil František Bolech v roce 1921, ale dále ve spolku zůstával jako předseda až do své smrti. František Bolech zemřel nečekaně 1. února 1924.⁸⁹

Prvním ryze českým spolkem v Táboře se stala *Měšťanská beseda*, která byla založena v roce 1862. Událost založení Besedy je popsána takto: „*Měšťanská beseda byla dne 28. září, na den sv. Václava, patrona českého, tak jak se pro ní nejlépe hodí, národně a měšťansky otevřena. Žádá se ticho, pan Vojtěch Stárek, měšťan a jednatel besedy, přednáší proslov, poukazuje na vznešenost účelu besedy, na občanskou ctnost, kterou tu pěstovati máme, a mluví o prostředcích k dosažení účele toho, končí pak slovy „rovnost a svornost budiž naším heslem“*“.⁹⁰ Měšťanská beseda sdružovala profesory tábořského reálného gymnázia, lékaře a česky smýšlející úředníky. Jedním z hlavních úkolů pro nově založenou Besedu se

⁸⁸ Spolek se měl původně jmenovat Žižka, to však jeho členové odmítli. In: AUGUSTA, Pavel a Hana KLÍNKOVÁ. *Kniha o městě Tábor*, str. 109.

⁸⁹ SOKA Tábor, fond Hudební spolek Tábor, Zápisy o schůzích 1904 – 1932, inv. č. 3, č. kn. 3, č. kat. 1.

⁹⁰ KOŘALKA, Jiří. *Společenské poměry v Táboře v letech 1861 – 1862 v dopisech do pražského deníku Hlas*, str. 281 - 282

stala její spolupráce s mladší generací tábořských řemeslníků a živnostníků. Měšťanská beseda zřídila v Táboře také spolkovou čítárnu a knihovnu.⁹¹

V rámci Měšťanské besedy působil dále *Klub přátel věd a umění*, který pořádal pravidelné přednáškové večery a diskuze, vedle toho také prosadil návrh na zřízení tábořského muzea. Základem muzea se staly různé sbírky, které byly zpočátku spravovány profesorem Martinem Kolářem. Muzeum své sbírky rozšířilo také díky činnosti učitele - archeologa Josefa Švehly a městského lékaře Josefa Pavlíka.⁹²

Vedle Měšťanské besedy fungovala od roku 1868 ve městě *Občansko – řemeslnická beseda*, která sdružovala především tábořské starousedlíky stěžující si na příliš velké příspěvky v Měšťanské besedě. Roku 1885 došlo ke sloučení obou besed a vznikl spolek s výstižným názvem *Beseda*. Předsedou jednotné Besedy byl zvolen profesor Martin Kolář a mezi další členy patřili nejvýznamnější tábořští měšťané své doby například Václav Ctibor, Jan Nedvídek, Petr Zenkl, páter Josef Thir ad.⁹³ Hlavní činnost Besedy nebyla nijak pozměněna i nadále pořádala dobročinné sbírky, odborné přednášky atd.

Osvětová činnost v Táboře je spojená i s tělovýchovným spolkem *Sokol*, který po vzoru pražské sokolské jednoty vznikl v roce 1883. Členové tábořského Sokola se vedle cesty tělovýchovné vydali i cestou kulturní, která vyvrcholila vybudováním vlastní sokolovny. Sokol ve městě pořádal známé sokolské slavnosti proslulé jako šibřinky, loutková divadla, besedy a přednášky, kterými žilo celé město.⁹⁴

Během druhé poloviny 19. století působilo v Táboře také velké množství spolků, které se věnovaly aktivitám na poli charitativní a sociální péče. Mezi nejvýznamnější tábořské spolky věnující se těmto aktivitám patřily například spolek Berla, Krejcarový spolek, Křižíkův spolek a hlavně ženský spolek Zora.⁹⁵

⁹¹ SOKA Tábor, fond Beseda Tábor, kniha č. 10.

⁹² HORVÁTOVÁ, Petra. *Vedoucí skupiny tábořské společnosti na základě spolků 1918 – 1928*. Praha: 1993, diplomová práce, str. 8.

⁹³ SOKA Tábor, Fond Beseda Tábor, kniha č. 10.

⁹⁴ Sokol Tábor: *Historie* [online]. Dostupné z: http://sokol-tabor.info/?page_id=8 [cit. 4. 4. 2013].

⁹⁵ TKADLECOVÁ, Jaroslava. *Chudinská péče v Táboře v letech 1850 – 1914*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, str. 62.

V roce 1871 byl založen *spolek Berla*, který podporoval své členy po stránce finanční v době nemoci a v případě úmrtí hradil náklady spojené s pohřbem. Základním zdrojem příjmů byly členské příspěvky, dary a především výnosy z charitativních akcí pořádaných pod patronací spolku. Za člena spolku mohla být přijata pouze osoba, která dosáhla maximálně padesáti let věku a která byla zcela zdravá. Spolek disponoval vlastním spolkovým lékařem, který prováděl vstupní prohlídky a kontroly žadatelů o příspěvek v nemoci. Významnou událostí se pro spolek stal rok 1911, který přinesl oslavy 40. výročí od jeho založení a také bilancování dlouholeté činnosti ve městě.⁹⁶

Pro podporu nemajetných studentů na tábořském reálném gymnáziu byl v roce 1863 zřízen *Křížkův spolek pro podporu chudých studentů*, který byl prvním svého druhu v Čechách.⁹⁷ Podpora spočívala především v bezplatném poskytování školních pomůcek a půjčování učebnic. Pro chudé studenty bylo také zajišťováno stravování, které bylo zdarma. Křížkův spolek se v první řadě zaměřil na chudé, ovšem důležitou roli pro získání podpory sehrál také výborný školní prospěch a dobré chování studenta. Prostředky k této činnosti získával spolek z příspěvků členů i dobrovolných darů, dobročinných nadací a z výtěžků akcí organizovaných spolkem jako byly plesy, hudební akademie nebo přednášky. Stanovy Křížkova spolku určily, že jeho předsedou bude vždy stávající ředitel tábořského reálného gymnázia. Prvním předsedou a především zakladatelem spolku byl Václav Křížek. Počátkem 20. století začal počet členů v Křížkově spolku klesat. Stále častěji docházelo k situacím, kdy rodiče vystoupili ze spolku v okamžiku, co jejich synové školu absolvovali. Členskou základnu spolku tvořilo většinou v průměru 150 až 200 osob.⁹⁸

Ve městě bylo také několik organizací, které se zabývaly zájmovou, a vzdělávací činností. Nejvýznamnější z nich byla *učitelská jednota Komenský*, která vznikla dne 22. srpna 1870 z podnětu ředitele tábořské dívčí školy, známého spisovatele Josefa Formánka Činovského. Jednota si předsevzala posílit stavovské uvědomění učitelů,

⁹⁶ V té době měl spolek 313 členů. Od svého založení až do roku 1911 podpořil v nemoci 663 osob a vypravil pohřeb 180 členům. In: *Český jih* 1911, č. 3, str. 3.

⁹⁷ ROUSEK, Pavel. *Václav Křížek*, stránky nečíslovány

⁹⁸ SOKA Tábor, Křížkův spolek Tábor, i. č. 3, fol. 115.

rozvíjet jejich školní a mimoškolní činnost a usilovat o jejich lepší hmotné a duchovní zabezpečení. Po tříletém působení v učitelské jednotě Komenský se však Josef Formánek Činovský vzdal pro osobní neshody s některými členy místa předsedy⁹⁹ a činnost jednoty byla po jeho odchodu takřka zastavena. K oživení a rozvoji jednoty došlo roku 1879 po příchodu profesora a ředitele tábořského reálného gymnázia Václava Křížka. Osmým předsedou učitelské jednoty Komenský se stal slavný tábořský učitel – archeolog Josef Švehla. Za jeho předsednictví prohloubila jednota svou činnost a stála u zrodu řady osvětových akcí. Dne 4. července 1918 se Švehla dalšího vedení učitelské jednoty vzdal. Jeho nástupcem byl jmenován dosavadní jednatel Roman Cikhart.¹⁰⁰

Vyvrcholením úsilí posluchačů vysokých škol pocházejících z Tábora a širšího okolí se stalo založení studentského *spolku Štítový* v roce 1872. Spolek sdružoval vysokoškoláky z celých jižních Čech a spolupracoval se studenty tábořského reálného gymnázia. Z jeho rozsáhlé činnosti jmenujme například správu veřejné čítárny, která se však od roku 1921 stala součástí městské knihovny.¹⁰¹

Spolky, které se zabývaly propagací husitství a Husovy památky, byly ve městě dva. V roce 1905 se v Táboře ustanovil *Spolek pro zbudování Husova pomníku*. Iniciátorem a dlouholetým předsedou spolku byl výborný organizátor, kulturní pracovník a lékař Josef Pavlík, jenž pochopil, že činnost spolku musí být co nejvšestrannější. Kromě zbudování důstojného pomníku mistru Janu Husovi patřilo mezi další úkoly spolku šíření Husova odkazu, vytvoření muzejních sbírek a knihovny. Završením činnosti spolku se stalo odhalení Husova pomníku v roce 1928.¹⁰²

Z podnětu prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka byla v Táboře založena *Jihočeská společnost pro zachování husitských památek*, která svoji činnost zahájila v roce 1922. Předsedou této společnosti byl na ustavující valné hromadě

⁹⁹ CIKHART, Roman: *Šedesát let učitelské jednoty „Komenský“ v Táboře (1870 – 1930)*. Tábor, Kraj kalicha 7, 1930, str. 122.

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 126.

¹⁰¹ HORVÁTOVÁ, Petra. *Vedoucí skupiny tábořské společnosti na základě spolků 1918 – 1928*, str. 8.

¹⁰² SOKA Tábor, fond Městský národní výbor Tábor (1867) 1945 – 1990 (1991), kronika obecní 1922 – 1967, str. 133.

jednohlasně zvolen řídící učitel Josef Švehla. V prvních letech po založení se činnost spolku rozvíjela hlavně ve dvou směrech: 1. při zajišťování archeologického a topografického výzkumu husitských lokalit (například Kozího hrádku), 2. při organizování výročních oslav i jiných veřejných akcí, spjatých s husitskými tradicemi.¹⁰³ Když první předseda Jihočeské společnosti pro zachování husitských památek Josef Švehla roku 1934 zemřel, byl na jeho místo dosazen Jan Kolář (syn historika a správce tábořských muzejních sbírek Martina Koláře).¹⁰⁴

Ve válečných letech 1914 – 1918 byl spolkový život v Táboře do jisté míry ochromen, ale nikoli úplně přerušeno. Kulturní poměry v prvních letech války popsal starosta města Dr. Alois Kotrbelec: „*Spolek divadelních ochotníků a sdružení akademické „Štítový“ pořádaly jako jindy svá divadelní představení: spolek zpěvácký „Hlahol“, dámský spolek „Zora“, spolek hudební i městská hudební škola vypravily celou řadu koncertů a hudební škola městská své obvyklé žákovské produkce, a to vše před vyprodanými domy: bylyť jeho výtěžky určeny fondům ve prospěch raněných vojáků a rodin po padlých pozůstalých. Jedině těžce dotkla se doba válečná pro červenec 1915 projektovaných oslav Husových. Pracovalo se k nim již po delší dobu před vypuknutím války, neboť měly býti doplňkem očekávaných velkých slavností Pražských. V červenci 1915 měl býti odhalen pomník Mistra Jana Husa: nedošlo k tomu.*“¹⁰⁵

Po vzniku samostatného Československa došlo v Táboře ke vzniku mnoha nových spolků. Podle *Adresáře krajského města Tábora* z roku 1923 bylo v té době v Táboře 198 různých spolků (pro srovnání v roce 1904 je uváděno 77 spolků).¹⁰⁶ Z těch neaktivnějších jmenujme například odbor *Klubu československých turistů*. Členové spolku získali uznání veřejnosti svými vlastivědnými a poznávacími vycházkami, zájezdy do okolí Tábora, přátelskými setkáními s kulturním programem a přednáškami.¹⁰⁷

¹⁰³ HORVÁTOVÁ, Petra. *Vedoucí skupiny tábořské společnosti na základě spolků 1918 – 1928*, str. 15.

¹⁰⁴ Jihočeská společnost pro zachování husitských památek, JSH 8, 1935, str. 71 – 72.

¹⁰⁵ KOTRBELEC, Alois. *Jak jsme žili v Táboře za válečné doby roku 1914 – 1915*. Tábor, str. 57 – 58.

¹⁰⁶ AUGUSTA, Pavel a Hana KLÍNKOVÁ. *Kniha o městě Tábor*, str. 111 – 112.

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 119.

3. 3 Tábor město vzdělaných žen

Město Tábor je od dob husitských spojené se ženami. Už tehdy stály po boku mužů a snažily se vytvořit lepší svět. Po husitských bouřích aktivita tábořských žen na dlouhá léta utichla. Až 19. století navrátilo do Tábora veřejnou aktivitu žen. Nejprve musíme zmínit krátký pobyt Magdaleny Dobromily Rettigové a v roce 1870 založení výhradně ženského spolku Zora. Pro město bylo také charakteristické, že stálo o rozvoj dívčího školství, který vyvrcholil otevřením průmyslových pokračovacích kursů pro dívky na počátku 20. století. Velkou pozornost ve městě získaly ženy, které v Táboře žily nebo se v něm narodily. Jedná se převážně o veřejně známé Češky, jejichž činnost přesáhla hranice Tábora.

Zvláštní postavení husitských žen ve středověku zaujalo tábořskou rodačku historičku Annu Císařovou – Kolářovou, která o jejich životě napsala tři práce: *Žena v hnutí husitském*¹⁰⁸, *Žena v Jednotě bratrské: zásady, postavy a dědictví*¹⁰⁹ a *Posluchačky v kapli betlémské*.¹¹⁰ Dílo Anny Císařové – Kolářové z první poloviny 20. století zatím nenašlo následovníky. Za nejstarší historicky doloženou tábořskou ženou musíme putovat hluboko do historie. Historici toto prvenství přisuzují Anně z Mochova, tedy ženě, která jako jedna z mála byla vytrvalou ochránkyní Jana Husa a po jeho vyhoštění z Prahy mu poskytla útočiště v nedalekém Sezimově Ústí. I po jeho upálení zůstala věrná jeho učení a do Ústí pozvala radikální kněží, kteří sem přinesli kališnictví. Právě ze Sezimova Ústí přišla na horu Tábor většina husitských žen, aby zde pomohly vybudovat lepší svět. U představitelů husitského radikálního křídla selskoplebejského původu byl patrný svébytný vztah k ženám. V tábořském proudu byly ženy v boji za pravdu boží postaveny po boku mužů – božích bojovníků.¹¹¹ Vzdělanost těchto žen pochválil již v polovině 15. století italský

¹⁰⁸ CÍSAŘOVÁ – KOLÁŘOVÁ, Anna. *Žena v hnutí husitském*. Praha: Knihy Sokolice, 1915.

¹⁰⁹ CÍSAŘOVÁ – KOLÁŘOVÁ, Anna. *Žena v Jednotě bratrské: zásady, postavy a dědictví*. Praha: Kalich, 1942.

¹¹⁰ CÍSAŘOVÁ – KOLÁŘOVÁ, Anna. *Posluchačky v kapli Betlémské*. Praha: Kalich, 1947.

¹¹¹ LENDEROVÁ, Milena, Božena Kopiczková, Jana Burešová a Eduard Maur. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*, str. 31 – 32.

kardinál Eneáš Silvius Piccolomini, který vyzdvihl především jejich znalost Bible.¹¹²

K „rozvíření stojatých vod tábořských“, co se veřejné aktivity žen týče, došlo v pravém slova smyslu až na počátku 19. století, kdy ve městě pobývala Magdalena Dobromila Rettigová. „Nejúčinnější spisovatelka nové naší doby“¹¹³ otevřela ve městě známou „domácí školu“. I když dnes tento krok můžeme chápat jako velice významný, tehdejší tábořské ženy ho ve většině případů odsoudily.

Do města se Magdalena Dobromila Rettigová dostala, díky jmenování svého manžela sekretářem na tábořském magistrátu. Tábor považovala za město se slavnou husitskou historií, kterou však už dávno odvlál čas. Podle ní se z proslulého sídla stalo malé, poněkud ospalé město.¹¹⁴ Magdalena Dobromila Rettigová (1785 – 1845), rozená Artmannová, byla dcerou vrchnostenského správce Františka Artmanna a jeho ženy Josefy rozené Kubíkové. Jako malou ji učila matka doma a to v němčině. V deseti letech začala navštěvovat školu v Plzni, kde se učila hlavně ručním pracím. Do českého jazyka začala Magdalena pronikat až v osmnácti letech v Praze, kde pracovala jako služebná v rodině matčiny sestry. V domě své tety se seznámila se svým budoucím manželem mladým právníkem Janem Aloisem Rettigem, za nějž se provdala dne 1. února 1808 v kostele sv. Štěpána na Novém Městě pražském. Kvůli Janově úřední dráze během společného manželského života pětkrát změnili své bydliště (Tábor – Přelouč – Ústí nad Orlicí – Rychnov nad Kněžnou – Litomyšl). Ve všech místech, kde manžele žili, zanechali po sobě stopy ve veřejném životě.¹¹⁵

Podle dostupných informací v Táboře zahájila Magdalena Dobromila Rettigová svoji spisovatelskou činnost. Právě zde vznikala její první díla v němčině, ale i první pokusy v češtině. Ve městě také otevřela „domácí školu“ pro dívky z nižších středních vrstev, ve které ona sama vyučovala dívky vaření, ručním pracím a

¹¹² Husitské muzeum v Táboře: *Tábořské ženy nepodceňuj* [online]. Dostupné z: <http://husitskemuzeum.cz/view.php?navezclanku=taborske-zeny-nepodce&cisloclanku=2011030009> [cit. 4. 4. 2014].

¹¹³ Toto označení pro Rettigovou použil Jan Neruda. In. UHROVÁ, Eva. *České ženy známé a neznámé*. Vyd. 1. S. I.: Eva Uhrová, 2008, str. 165.

¹¹⁴ JOHANIDES, Josef. *Magdalena Dobromila Rettigová*. Rychnov nad Kněžnou: Městský úřad, 1995, str. 54.

¹¹⁵ UHROVÁ, Eva. *České ženy známé a neznámé*, str. 168.

hospodaření. Vždy se snažila na dívky působit něžným mateřským citem a svoje hodiny doplňovala o různé příběhy ze života.¹¹⁶

Tyto osvětové pokusy Magdaleny Dobromily Rettigové byly v Táboře přijímány s nelibostí, což byl také jeden z důvodů, proč manželé Rettigovi do tábořské společnosti nezapadli a chodili do ní jen velmi zřídka. Na tábořský pobyt vzpomíná Magdalena Dobromila Rettigová ve svém životopise takto: „*V Táboře jsme byly čtyři roky a zde jsem se teprve učila znát lidi, neboť tomu se nelze naučit v hlavním městě, kde se ve věčném shonu jeden o druhého nestará a jeden druhého sotva pozoruje. Zato v malých městech, jejichž předností často bývá příjemná dlouhá chvíle, učí se všichni lidé a zvláště ženy navzájem se znát. Každý nový přistěhovalec je pro ně důležitým činitelem a předmětem zábavy na dlouhý čas. Nezůstane na něm ani jedna nit neprobraná a jejich pozornosti nic neunikne. Nejenže vidí všechno co je, nýbrž vymýšlejí se k tomu ještě rozličné jiné vlastnosti a chyby, které má předmět jejich pozornosti, jen aby měl látku k zábavě. Mezi vlastnostmi, které mi vytýkali, byla moje láska k literatuře, poněvadž to bylo něco, co nemohly pochopit. Zlobilo je, že mnohé hodiny, které ony příjemně strávili pomluvami, sedíce kolem kamen u sousedů, využila jsem já účelněji a – jsouc v dobré náladě napsala jsem mnohou báseň. A mrzelo je to tím víc, že jsem tím ve svých domácích záležitostech nic nepromeškala, naopak, ač nerady, musely uznat, že jsem pracovala mnohem víc než ony.*“¹¹⁷ Rodina Rettigových Tábor opustila v roce 1812. Hlavním důvodem odchodu se stal stále se zhoršující zdravotní stav Magdaleny Dobromily Rettigové a také to, že manžel získal místo radního v Přelouči.

Až o šedesát let později po krátkém pobytu Magdaleny Dobromily Rettigové probudilo tábořské ženy z dlouholeté letargie založení ženského spolku Zora v roce 1870. Ženy konečně pochopily důležitost svého angažování ve veřejném životě města. Jak doložíme detailně v následující kapitole, přispěl spolek k pořádání různých kulturních akcí, jako byla pěvecká vystoupení, přednášky či divadelní představení. Ženský spolek Zora se však také ve velkém podílel na rozvoji dívčího

¹¹⁶ Podle dostupných informací si dokonce dávala od svých žaček říkati: „matinko“ In: *Od Trstenické stezky*, duben 1924, svazek 25.

¹¹⁷ JOHANIDES, Josef. *Magdalena Dobromila Rettigová*, str. 54.

školství v Táboře. Jedním z největších úspěchů se stalo otevření průmyslových pokračovacích kurzů pro dívky v roce 1907.¹¹⁸

Táborským dívkám tak bylo umožněno po ukončení měšťanské školy pokračovat v dalším vzdělání. Jednalo se o kurzy obchodnické, pro ženské ruční práce a kuchařské. Škola pokračovala až do roku 1948 postupně pod těmito názvy: Pokračovací kurzy průmyslové pro dívky, Ženská průmyslová škola pro šití bílého prádla a oděvnictví, Městská ženská škola průmyslová, Dívčí odborná škola rodinná a živnostenská, Městská odborná škola pro ženská povolání, Veřejná odborná škola pro ženská povolání a nakonec Odborná škola pro ženská povolání.¹¹⁹ O potřebě školy se staralo kuratorium, později školní výbor, složený ze zástupců země, okresu, obce, spolku Zora, obchodní komory a krejčovského společenstva.

Základem školy byla dvouletá škola rodinná, jejímž úkolem byla teoretická a praktická výchova dívek podle požadavků tehdejší měšťanské společnosti a dále také příprava žaček pro jejich samostatná povolání. Absolventky dvouleté školy rodinné mohly pokračovat ve studiu na ústavu, jehož hlavním úkolem byla příprava učitelek domácích nauk nebo mohly nastoupit do třetího ročníku takzvané živnostenské pracovny pro šití šatů. Do zvláštního oddělení školy patřila pětiměsíční škola kuchařská. Kromě toho škola pořádala celou řadu krátkodobých kursů pro doplnění vědomostí a dovedností v různých oborech, jako byl kurs šití a výzdoby prádla, modistický kurs, kuchařský kurs ad. Mimo jiné všechny žákyně školy byly členkami Červeného kříže, což znamenalo, že se pravidelně účastnily nejen kurzů první pomoci a základů ošetřovatelství, ale také všech vlasteneckých akcí konaných ve městě, jejichž význam začal narůstat ve 30. letech 20. století.¹²⁰

¹¹⁸ První myšlenky o potřebě školy pro dívky v Táboře se datovaly z let 1860. Škola měla velkou podporu u místních konšelů a ženského spolku Zora. Pod patronací ženského spolku Zora a Václava Křížka vznikla dvoutřídní „Vyšší dívčí škola“ v roce 1863 nákladem obce. Pokračovací kurzy pro dívky vznikly zásluhou kulturních tábořských pracovníků v čele s tehdejším profesorem reálného gymnázia Alexandrem Bernardem a za podpory členek spolku Zora. In: NOVÁKOVÁ, Jana. *Historický vývoj odborných škol v Táboře od konce 19. století po současnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, str. 19 – 20.

¹¹⁹ SOKA Tábor, fond Veřejná odborná škola pro ženská povolání 1907 – 1950, inventář, inv. č. 1.

¹²⁰ ZITA, Stanislav. *Z dějin odborné školy pro ženská povolání v Táboře*. In: POLÍVKOVÁ, Naděžda a Eva Švadlenová. *Almanach Střední zdravotnické školy v Táboře*, Tábor, 1999, stránky nečíslovány.

V roce 1937 Odborná škola pro ženská povolání v Táboře oslavila třicet let své činnosti a práce. Velkolepých oslav se zúčastnila i tehdejší první dáma Československé republiky Hana Benešová. V tom samém roce byla škole přislíbena městskou radou a starostou Václavem Soumarem výstavba nové školní budovy, v níž se měla nacházet mimo jiné mateřská škola, tělocvična, žehlárna a prádelna, kuchyň a jídelna, učitelská a žákovská knihovna. I přes nepříznivé podmínky doby byla nová budova školy podle návrhu architekta Tomáše Krcha dostavená již v březnu 1939.¹²¹ Dobový místní tisk s hrdostí o této události informoval: „*Na významný tento den hledíme v Táboře s pocitem naprosto jiným, než by se hledělo v jiném městě. Dějiny našeho města nás totiž poučují o tom, že to byl Tábor, v němž před 500 lety zahájena emancipace české ženy, pokud ovšem sním užití toho výrazu pro správné vyjádření tehdejších poměrů. Stačí poukázati na historicky ověřený fakt, že to byl Tábor v prvních letech svého trvání, který popřál všeobecného vzdělání nejen hochům, nýbrž i dívkám a že právě v důsledku těchto snah mohlo o 30 let později dojít k známému výroku papežského legáta o kulturní vyspělosti tábořské ženy. Byl to snad tedy hlas a příkaz tradice, který před 32 roky uvedl v našem městě ve skutek řádně organisované odborné školství ženské.*“¹²²

Politické změny konce 40. let 20. století se projeví radikálními změnami také v oblasti zdravotně sociální. Likvidace řeholních a charitativních institucí vyvolala mimo jiné nutnost reorganizace dívčího školství. Orientace na výchovu zdravotního personálu byla také hlavním důvodem, proč se tábořská Odborná škola pro ženská povolání přejmenovala na Vyšší školu zdravotně sociální.¹²³

S činností Odborné školy pro ženská povolání byla spojena i další významná osobnost tábořského veřejného života a to Marie Prunerová, rozena Roudná (1905 – 1977). Z místa „obyčejné“ vyučitelky se vypracovala až k místu ředitelky tábořské Veřejné odborné školy pro ženská povolání a bývá řazena mezi průkopnice

¹²¹ Budova byla slavnostně otevřena dne 12. března 1939. Při slavnostním otevření byl přítomen přednosta ministerstva školství a národní osvěty dr. Zdeněk Zitko, vrchní odborný rada František Bous za ministerstvo školství a okresní hejtman dr. František Macháček aj. In: ZITA Stanislav. *Dvojí březen roku 1939*, článek publikovaný v Jihočeském kurýru č. 11, 14. 3. 2007.

¹²² Slavnostní otevření nové budovy, In: *Tábor*, 10. 3. 1939. str. 12.

¹²³ ZITA, Stanislav. *Z dějin Odborné školy pro ženská povolání v Táboře*, stránky nečíslovány.

ženského učitelského povolání u nás. Podpory se jí dostávalo především od manžela, kterým byl uznávaný učitel a profesor Karel Pruner¹²⁴. Marie Prunerová se navíc stala proslulou za hranicemi jižních Čech i tím, že se vedle učitelské práce věnovala také regionálně národopisné a historické tematice. Psala a přednášela například o lidovém oděvu a výšivkách. Ve své práci navázala především na dílo známé soběslavské učitelky a národopisné pracovnice Emílie Fryšové.¹²⁵

Mezi další výrazné tábořské ženské osobnosti patřila „první česká profesionální žurnalistka“ Olga Fastrová, rozená Cikhartová (1876 – 1965). Narodila se sice v Praze, ale jak sama říkala, po rodičích se cítila být Jihočeškou, životem Pražankou. Její matkou byla Marie Bártová pocházející ze staré měšťanské tábořské rodiny a otcem František Cikhart¹²⁶, který pocházel z nedalekého Košína. Olžini rodiče se přestěhovali z Tábora do Prahy v roce 1875.¹²⁷ Hlavním důvodem byla cesta za lepším živobytím. Když Olga dosáhla deseti let, rodiče se rozhodli opustit Prahu a vrátit se zpátky do Tábora. Právě v této době se podle všeho vytvořilo silné pouto budoucí spisovatelky a novinářky k jihočeskému kraji. Dokládá to, například fejeton otištěný v Národní politice v roce 1920 s názvem *Tam v kraji nad Lužnicí*: „Pocházím z rodiny, která svými kořeny hluboko tkví v půdě jihočeské – a my Jihočeši milujeme svou vlast již od dob tábořských. Milujeme také svůj kraj, naše nízké hory, krásné lesy, širá blata. [...] Svou krajinskou hymnu „*Tam v kraji nad Lužnicí*“ zpíváme si dlouhá léta i pak, když nás osud daleko od Lužnice zavál.

¹²⁴ Karel Pruner (1874 – 1936) - tábořský učitel, básník a národopisný pracovník. In: Husitské muzeum v Táboře: *Pozůstalost Marie Prunerové a rodiny (1900 – 1980)* [online]. Dostupné z: <http://www.husitskemuzeum.cz/view.php?cislocianku=2009010051> [cit. 4. 4. 2014].

¹²⁵ Emílie Fryšová (1840 Praha – 1920 Písek) byla od roku 1885 ředitelkou obecné a pak dívčí měšťanské školy v Soběslavi. Jako amatérská národopisná pracovnice a sběratelka lidových krojů se zaměřila především na jihočeská Blata a stala se nejlepší znalkyní kroje této oblasti. In: BROUČEK, Stanislav a RICHARD JERÁB. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Mladá fronta, 2007, str. 56 – 57.

¹²⁶ Otec byl příbuzným tábořského učitele a publicisty Romana Cikharta, o kterém jsem se již zmínila v kapitole *Tábořský kulturně - společenský život ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století*.

¹²⁷ UHROVÁ, Eva. *České ženy známé a neznámé*, str. 154.

Máme rádi svou Lužnici.“¹²⁸ V Táboře Cikhartovi zůstali šest let. Po smrti Olžina tatínka se ovdovělá Marie rozhodla odejít s dětmi v roce 1892 zpět do Prahy.

Z dochovaných vzpomínek Olgy Fastrové se dovídáme, že hlavním důvodem odchodu bylo její plánované studium na učitelském ústavu.¹²⁹ Po ukončení učitelského ústavu působila jako literární učitelka na obecné škole v Rokycanech a poté v Modřanech. Jejím manželem se v roce 1899 stal dramatik a redaktor Otto FASTER¹³⁰. Jejich manželství skončilo v roce 1907 úmrtím Otty Fastra na tuberkulózu.

Olga Fastrová zahájila svoji novinářskou činnost prvními články v Divadelních listech, od roku 1904 vedla časopis Vesna, pak Dámské besedy, beletristickou přílohu Nových pražských mód a nakonec psala do České domácnosti. V roce 1907 jí vyšel první sloupek o ženské módě v Národní politice, který však nebyl podepsán jejím pravým jménem, ale vyšel pod pseudonymem Yvonna. V roce 1910 Olga Fastrová definitivně nastoupila do redakce deníku, jako její stálá členka. Stala se tak první Češkou, která dostala stálé místo v redakci deníku jako redaktorka. Česká společnost jí tak právem začala označovat jako první českou profesionální novinářku. V Národní politice působila dlouhých 27 let, během nichž založila svoji vlastní rubriku Ženská hlídka. Vedle novinářské práce se věnovala také literární činnosti. Olze Fastrové vyšlo několik románů, z nichž nejznámější jsou *Fata Morgana* (1906) či *Pro dobré jméno* (1910). Právě v těchto dvou románech se znatelně odrazilo její dětství, které prožila v Táboře.¹³¹

Další známou ženou mající blízký vztah k Táboru byla Růžena Schwarzová (1892 – 1973). Stejně jako Olga Fastrová se v Táboře nenarodila, ale přistěhovala se do města s rodiči v roce 1913. Růžena Schwarzová byla básnířka, překladatelka, autorka řady románů a v neposlední řadě patřila do přátelského okruhu Růženy

¹²⁸ FASTROVÁ, Olga. *Tam v kraji nad Lužnicí*. Národní politika, 1920. In: SKÁLOVÁ, Veronika. *Olga Fastrová (1876 – 1965) životopis české novinářky*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, str. 16.

¹²⁹ SKÁLOVÁ, Veronika. *Olga Fastrová (1876 – 1965) životopis české novinářky*, str. 17.

¹³⁰ Otto FASTER (1872 – 1907) byl český vydavatel časopisů, překladatel, hudební skladatel, spisovatel a dramatik. Byl vnukem revolucionáře z roku 1848 Petra Fastra. In: UHROVÁ, Eva. *České ženy známé a neznámé*, str. 155.

¹³¹ AUGUSTA, Pavel a Hanka KLÍNKOVÁ. *Kniha o městě Tábor*, str. 73.

Svobodové a Františka Xavera Svobody. Dílo Růženy Schwarzové bylo z části ovlivněné jejím dospíváním v Táboře a také studentskými lety, které zde prožila. V jejím díle se odrážela důvěrná znalost tábořského prostředí i vztah k historii města. Tak například ve vzpomínkových člancích připomínala večerní korzo v Pražské ulici, bruslení a veslování na Jordáně, tančení na Střelnici, výlety do Pintovky, na Kozí hrádek, Choustník a na lyžařskou dráhu v Pintovce. Růžena Schwarzová také ráda vzpomínala na své působení v redakci tábořského časopisu Štítný, který nesl podtitul Časopis pro výchovu a kde řídila jeho beletristickou část.¹³²

Z Tábora pocházela Marie Záhořová – Němcová (1885 – 1930), která byla českou pedagožkou, významnou představitelkou sociálních organizací a především vnučkou velké české spisovatelky Boženy Němcové. Marie se narodila v rodině Karla Němce¹³³, učitele zahradnictví na Vyšší hospodářské škole v Táboře, a jeho druhé ženy Anny Marie, rozené Dostálové. V letech 1891 – 1896 navštěvovala Marie nejprve obecnou školu Na Parkánech v Táboře, kde se poprvé setkala s Annou Vlčkovou, budoucí Hanou Benešovou. V roce 1896 rodina opustila Tábor a Marie začala navštěvovat měšťanskou školu v Praze – Bubenči. V roce 1900 složila zkoušku na Státním ústavu pro výchovu učitelek v ulici Na Rejdišti 1. Na škole zůstala jako cvičná učitelka a po první světové válce působila na ministerstvu sociální péče jako instruktorka sociální péče o děti, matky a opuštěné ženy. V roce 1912 se seznámila se svým budoucím manželem Zdeňkem Záhořem¹³⁴, kterého si vzala v únoru 1913.¹³⁵

V Praze se opět setkala s kamarádkou z dětství Hanou Benešovou, jež ji seznámila s Alicí Masarykovou. Pod jejich vlivem založila v roce 1922 spolek

¹³²AUGUSTA, Pavel a Hanka KLÍNKOVÁ. *Knihy o městě Tábor*, str. 74 – 75.

¹³³ Karel Němec (1839 – 1901) – syn úředníka Josefa Němce a spisovatelky Boženy Němcové. Byl český zahradnický odborník a ředitel Zemského pomologického ústavu v Tróji u Prahy. In: UHROVÁ, Eva. *České ženy známé a neznámé*, str. 23.

¹³⁴ Zdeněk Záhoř (1881 – 1931) – profesor francouzštiny a němčiny na gymnáziu v Hradci Králové, vedle toho působil také jako publicista a spisovatel.

¹³⁵ UHROVÁ, Eva. *České ženy známé a neznámé*, str. 25.

Československá YWCA¹³⁶, který měl v mladém rodící se republice přispívat ke kvalitní volnočasové výchově dívek, budoucích matek.¹³⁷ Marie Záhořová – Němcová byla také předsedkyní spolku Záchrana a zasloužila se o vybudování Ženského domu Charlotty Masarykové. Zemřela náhle v roce 1930. Tedy v době, kdy se uvažovalo o tom, že se právě ona stane první československou ministryní a to ministryní sociálních věcí.¹³⁸

Další významnou rodačkou z Tábora byla Jaromíra Hüttlová, rozená Eliášová (1893 – 1964). Jaromíra Hüttlová se původně vydala na dráhu středoškolské profesorky a překladatelky. Nakonec však u ní převážila literární činnost – proslula jako autorka tzv. dívčích románů. Na rozdíl od řady vrstevnic jí její osvícení rodiče¹³⁹ dopřáli vysokoškolské vzdělání, což bylo na počátku 19. století stále ještě něco nevídaného. V roce 1904, kdy žákyně Jaromíra Eliášová začala chodit do Minervy, měla česká univerzita za sebou teprve devět promócí mladých žen.¹⁴⁰ Maturovala na Akademickém gymnáziu, poté se zapsala na německou univerzitu, aby perfektně ovládla německý jazyk. Zde se také seznámila se svým budoucím manželem německým praporčíkem Willy Hüttlem. Mezi její nejvýznamnější dívčí romány patřily například *Dáša pražská studentka* (1929) či *Soňa hraje za oktávu* (1935).¹⁴¹

V Táboře se narodily také sestry Milada a Libuše Pavlíkovy, které pocházely z rodiny významného tábořského lékaře a vlastence Josefa Pavlíka¹⁴² a Marie,

¹³⁶ Zkratka znamená *Young Women's Christian Association*. Do češtiny přeloženo jako Křesťanské sdružení mladých žen. Tato dobročinná, sociální a vzdělávací organizace funguje dodnes.

¹³⁷ UHROVÁ, Eva. *České ženy známé a neznámé*, str. 30

¹³⁸ Tamtéž, str. 35.

¹³⁹ Otcem Hüttlové byl Tobiáš Eliáš – Tisovský. Vystudovaný chemik, povoláním státní úředník, jehož na reálce učil Alois Jirásek. In: MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická*. Praha: Paseka, 1996, str. 176.

¹⁴⁰ UHROVÁ, Eva. *Život měl daleko k červené knihovně: Jaromíra Hüttlová psala a snila*. In: Měsíčník Krásná č. 10/2008.

¹⁴¹ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická*, str. 180 – 181.

¹⁴² MUDr. Josef Pavlík (1861 – 1926) – kulturní pracovník Táborska. Autor prací v oboru popularizace zdravotnictví a místních dějin. Zakladatel „Spolku pro postavení Husova pomníku.“ In: AUGUSTA, Pavel a Hanka KLÍNKOVÁ. *Knihy o městě Tábor*, str. 142.

rozené Honzákové. Tetou dívek byly první lékařka promovaná na Univerzitě Karlově Anna Honzáková a profesorka dívčího gymnázia Minerva Albína Honzáková. Milada absolvovala dívčí gymnázium Minerva a poté se rozhodla studovat architekturu, ač v té době nebylo studium techniky dívkám povolené. Po přimluvě svého otce však byla přijata jako soukromá hospitantka na vysněnou Českou vysokou školu technickou.¹⁴³ Milada se o svém studiu vyjádřila následovně: „Navštěvovala jsem přednášky, rýsovala, pracovala na projektech, skládala úspěšně zkoušky a dostávala soukromá vysvědčení bez razítek po celé čtyři roky.“¹⁴⁴ V roce 1921 ukončila jako první žena studia architektury s vyznamenáním na Vysoké škole architektury a pozemního stavitelství v Praze.

Po dobu svých studií bydlela u své tety Anny Honzákové. Milada na svoji tetu vzpomínala takto: „Ona nám všem byla matkou, v nás všech viděla své děti, svou rodinu a bděla nad námi svou obětavou, bezmeznou láskou (...) ona, žena akademicky vzdělaná, která se cele věnovala svému lékařskému povolání, neztrácela pro rodinu smysl.“¹⁴⁵ Obě tety - Anna i Albína - jezdily každoročně za svou starší sestrou Marií a jejími dětmi na letní sídlo do Plané nad Lužnicí. Albína Honzáková považovala svoji neteř Miladu za dceru, kterou ona sama nikdy neměla, a s láskou o ní říkala, že je dědičkou jejích nejlepších vlastností a schopností. Manželem a zároveň spolupracovníkem Milady Petříkové – Pavlíkové se v roce 1921 stal významný český architekt a profesor pražské techniky Theodor Petřík pocházející stejně jako ona z Tábora. Milada Petříková – Pavlíková většinu své práce nasměrovala k sociálním stavbám pro ženy.¹⁴⁶ Zvláštní pozornost si zaslouží spolkový dům a vybavení Ženského klubu českého v Praze Ve Smečkách 26. Dům, byl postaven v roce 1931 a sloužil jako centrum pro řadu ženských organizací.

¹⁴³ MACHONIN, Jan a Dita DVOŘÁKOVÁ. *Povolání architekt [ka]*. Praha: Kruh, 2003, str. 68.

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 69.

¹⁴⁵ UHROVÁ, Eva. *Anna Honzáková a jiné dámy*. Vyd. 1 S. I.: Eva Uhrová, 2012, str. 51.

¹⁴⁶ Z dalších významných realizovaných staveb jmenujme: Domy Stavebního družstva pro zřízení útulného domova osamělým ženám v Praze-Dejvicích, Sociální ústav pro ochranu žen bez přístřeší s malými dětmi v Praze-Vinohradech, Jesle a mateřská škola dr. V. Vacka v Praze v Lhotce ad. In: MACHONIN, Jan a Dita DVOŘÁKOVÁ. *Povolání architekt [ka]*, str. 68.

Mladší ze sester Libuše Paserová – Pavlíková (1900 – 1984) byla známá v zahraničí, stejně jako její sestra absolvovala gymnázium Minerva v Praze. Jako první česká operní pěvkyně získala v roce 1929 stálé angažmá na scéně La Scala v Miláně. Provdala se za italského operního pěvce Tancredi Pasera. V zahraničí prosazovala českou hudbu a podporovala české hudebníky. V roce 1935 zazpívala divákům v Miláně *Prodanou nevěstu*.¹⁴⁷

¹⁴⁷ MARTÍNKOVÁ, Magdalena. *První česká architektka Milada Petříková – Pavlíková*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2010, str. 14.

4. ŽENSKÝ SPOLEK ZORA (1870 – 1950)

Poslední kapitola se zaměří na činnost ženského spolku Zora (1870 – 1950), jehož aktivity se ze všech tábořských spolků nejvíce promítly do života místních žen. Díky samostatné spolkové činnosti získaly ženy pomyslnou vstupenku do veřejného tábořského dění. První část kapitoly se soustředí na samotný vznik spolku a na jeho hlavní činnost. Poté se zaměříme na období po první světové válce, kdy se Zora zařadila k nejdéle trvajícím spolkům ve městě. Poslední část kapitoly ukáže, jak spolek Zora postupně zanikl.

4. 1 Ženský spolek Zora v letech 1870 – 1918

*Tak jako v kraji přítulně se roní
Zpěv zvonků zbožný ze sta skromných víček,
co ranní klekání nám z vděčných srdcí zvoní,
v jmen milých sboru drahé jméno Křížek!
Ty hlavo drahá, ideálů plná,
jež na věčnu spíš snem svým šlechetným,
že ctí Tě věncem díky paměť spravedlivá
a v něm své lásky kvítím nesčetným.
Ty srdcím žen jsi hlásil příchod jitra
i vzplála ženám zora z hloubi nitra
v den dík pro domov a z duše žen
byl český život Zorou osvěžen
a Tábor, dosud českým táborem že jest,
buď Tvému podnětu, Tvé práci za to čest!¹⁴⁸*

(Eliška Krásnohorská pro „Zoru“ v roce 1870)

Proč vznikl ženský spolek Zora? Především zvítězila snaha o zapojení tábořských žen do veřejného dění, které bylo od 2. poloviny 19. století značně

¹⁴⁸ JEŠOVÁ, Karla. *Památník ženského spolku „Zora“ na paměť padesátiletého jubilea 1870- 1920*. Tábor: Vydáno nákladem Zory, 1920, strany nečíslovány.

posíleno zakládáním nových spolků ve městě. Tábořské ženy se nejprve v těchto nově založených spolcích nemohly angažovat, a proto bylo třeba najít cestu, jak tuto situaci změnit. Jako první se k myšlence založení výhradně ženského spolku v Táboře přihlásil první ředitel tábořského reálného gymnasia Václav Křížek¹⁴⁹, který dal podnět k jeho založení a spolu se svou chotí Marií Křížkovou a později s dcerou Marií Farskou byl hybnou silou spolku v prvních letech jeho existence. Ve spolkové kronice čteme: „*Bylo to šesté desetiletí, které bylo v Táboře nejpłodnějším, plné zářivých ideálů, upřimných snah a radostného nadšení a tehdy i naše ženy přihlásily se k práci, aby po boku mužů spolupůsobily na poli vlasteneckého uvědomění.*“¹⁵⁰

Dne 2. ledna 1870 se sešly paní Marie Křížková, Kristýna Stárková, Anna Šandová, Johana Patočková a slečny Žofie Wildmannová a Klaudie Vegrová, aby položily základ k ženskému spolku. Křestním dnem Zory se pak stal 13. únor roku 1870, kdy se konala první valná hromada za účasti 67 členek. Protektorem spolku byl zvolen Karel Ctibor¹⁵¹, starostkou Josefa Franková a místostarostkou Kristýna Stárková. Za patronku si spolek vybral Elišku Krásnohorskou, kterou v roce 1917 zařadil mezi své čestné členky.

¹⁴⁹ Václav Křížek (1833 – 1881) - pocházel z rodiny strážkovského koželuha a jircháře (zpracovatele kůže) Tomáše Křížka a jeho manželky Evy. V roce 1851 nastoupil do kláštera benediktinů na Slovanech v Praze. Po zdejším krátkém působení odešel na Karlo – Ferdinandovu univerzitu studovat zeměpis, dějepis a klasickou i slovanskou filologii. Od roku 1854 se začal věnovat pedagogické dráze. Nejprve jako suplent, později jako profesor na Gymnáziu ve Varaždíně, což bylo královské město na území dnešního Chorvatska. V říjnu 1860 přestoupil Václav Křížek jako profesor na Gymnázium do Litoměřic. Roku 1862 byl jmenován ředitelem reálného gymnázia v Táboře. Roku 1865 se stal čestným tábořským měšťanem, od roku 1867 byl členem obecního zastupitelstva, od téhož roku vykonával také funkci zemského poslance za města Tábor, Pelhřimov a Kamenici. V letech 1869 – 1880 zastával také funkci školního inspektora a vedle toho působil jako předseda v učitelské jednotě „Komenský“. V roce 1870 se podílel na založení ženského spolku Zora v Táboře. Roku 1880 však přišla zákeřná oční choroba, kvůli které musel Křížek opustit post ředitele gymnázia. Zemřel po dlouhé nemoci ochrnutím mozku dne 4. června 1881 v nedožitých osmačtyřiceti letech. In: ROUSEK, Pavel. *Václav Křížek*, stránky nečíslovány.

¹⁵⁰ FARSKÁ, Marie. *K jubileu 25letého trvání ženského spolku Zora v Táboře (1870 – 1896)*. Tábor: Vydáno nákladem „Zory“, 1896, str. 8.

¹⁵¹ Protektorkou spolku se měla původně stát Marie Křížková, která však tuto hodnost odmítla. In: *Tábor*, 27. 2. 1920.

Na první valné hromadě byly také schváleny *Stanovy ženského spolku Zora*, které byly vydány vlastním nákladem, a byly tak v tištěné podobě dostupné pro všechny členky. Členkou spolku se mohla stát osoba čestná, přispívající nebo činná. Čestnou členkou spolku se mohla stát žena, která byla pro svoji záslužnou činnost pro spolek zvolena valnou hromadou. Přispívající členky se zavázaly k placení ročního příspěvku nejméně 5 Kč.¹⁵² Za činnou členku spolek považoval každou paní a dívku nejméně 15 let starou, jež po přihlášení přijala jednatelka Zory.

Správu spolku vykonávala valná hromada a volený výbor. Valná hromada se scházela jednou za rok. Mezi nejdůležitější úkoly valné hromady patřily: a-) volba protektora jednou pro vždy, který zastupoval společně se starostkou spolek ve všech zevních zájmech, b-) volit správní výbor, c-) rozhodovat o jmění a trvání spolku, d-) jmenovat čestné členy. Správa Zory byla řízena správním výborem, jenž byl tvořen protektorem, starostkou, místostarostkou, 15 členkami a 4 náhradnicemi. K dalším důležitým funkcím, které spolek potřeboval pro své fungování, patřily funkce jednatelky, pokladní, správkyně inventáře a revisorky účtů. Jednatelka uveřejňovala zprávy o činnosti výboru i spolku, přijímala přihlášky nových členek a vedla členský seznam. Pokladní vedla účty spolkového jmění, starala se o správné vybírání členských příspěvků, sestavovala celoroční závěrky účtů. Správkyně inventáře dozorovala nad spolkovým inventárním jměním a vedla zápisy o něm. Revisorky účtu zkoumaly účty a knihy, prováděly revizi pokladny a o hospodaření podávaly výboru a valné hromadě zprávy.¹⁵³

Původní činnost Zory byla orientována na pěstování zpěvu. Hned při založení spolku došlo ke zřízení pěveckého sboru, který po osmi měsících své činnosti poprvé veřejně vystoupil v Táboře. Prvním veřejným vystoupením Zory se tak stala akademie, uspořádaná dne 16. října 1870 ve prospěch chudých žákyň dívčí školy. Zora od svého založení do roku 1896 uspořádala na 88 pěveckých produkcí vlastních, 45 pak společně se spolky jinými. Nejvýznamnějšími byly roku 1873 provedení Blodkovy opery „V studni“ (společně s Hlaholem), roku 1889 Pihertova opereta „Šotek“, roku 1890 Hartlova opereta „Záboj a Ludiše“ a roku 1891, opět společně s Hlaholem, Smetanova „Hubička“. Od roku 1895 však umožnil doposud

¹⁵² SOkA Tábor, fond *Spolek Zora v Táboře, Stanovy ženského spolku Zora (1870)*, inv. č. 1.

¹⁵³ SOkA Tábor, fond *Spolek Zora v Táboře, Stanovy ženského spolku Zora (1870)*, inv. č. 1.

pouze mužský pěvecký spolek Hlahol ženám účast na své činnosti. V důsledku toho došlo v Zoře ke značnému oslabení zájmu členek o zpěv. Reakcí spolku na tuto situaci bylo nakonec úplné zrušení pěveckého odboru v roce 1910. Od roku 1911 přestala být Zora výhradně spolkem pěveckým a její činnost se ubírala i jiným směrem.¹⁵⁴

Už v roce 1871 byla pro členky spolku zřízena knihovna, ke které v roce 1886 přibyla i čítárna. Knihovna společně s čítárnou obsahovala široký výběr knih i časopisů¹⁵⁵ a členky Zory jejich služeb hojně využívaly. Knihovní fond byl stále doplňován novými či darovanými knihami. Například v roce 1896 čítal pouhých 34 svazků, v roce 1918 však již 500 svazků.¹⁵⁶

Zora se po nějaké době své činnosti zařadila také mezi přední tábořské osvětové instituce. Důležitou roli v tom sehrála především její přednášková činnost. Marie Farská se k pořádání přednášek vyjádřila v roce 1896 takto: „*Pronikloť již u nás přesvědčení, že vzdělanost a osvěta jest nejbezpečnější cestou, která vyvede národ náš ze stálého úpadku, že jest nejpevnějším základem, na němž má býti vystavěna jeho budoucnost. Jsou to na prvém místě, poučné přednášky ze všech oborů vědy a umění, jimiž doplňovati chce „Zora“ vědomosti členů svých i obecnstva širšího, aby tak živým slovem, způsobem snadněji pochopitelným umožněn byl přístup ku vzdělání všestrannému.*“¹⁵⁷ Do roku 1896 uspořádala Zora celkem 85 přednášek. Po roce 1900 v přednáškové činnosti nadále pokračovala a soustředila se hlavně na přednášky pojednávající o ženské otázce.¹⁵⁸ Pro členky spolku byl vstup na přednášky volný, zatímco ostatní zájemkyně a zájemci platili 10 kr. vstupného.

¹⁵⁴ JEŠOVÁ, Karla. *Památník ženského spolku „Zora“ na paměť padesátiletého jubilea 1870- 1920*, str. 13.

¹⁵⁵ Čítárna odebírala z periodických časopisů: Květy, Lada, Ženské listy, Dalibor ad. In. FARSKÁ, Marie. *K jubileu 25letého trvání ženského spolku Zora v Táboře (1870 – 1896)*, str. 19.

¹⁵⁶ JEŠOVÁ, Karla. *Památník ženského spolku „Zora“ na paměť padesátiletého jubilea 1870- 1920*, str. 14.

¹⁵⁷ FARSKÁ, Marie. *K jubileu 25letého trvání ženského spolku Zora v Táboře (1870 – 1896)*, str. 16.

¹⁵⁸ O ženské otázce často v Táboře přednášela Albína Honzáková. In. JEŠOVÁ, Karla. *Památník ženského spolku „Zora“ na paměť padesátiletého jubilea 1870- 1920*, str. 15.

Výtěžek ze vstupného se používal nejčastěji pro vylepšení služeb spolkové knihovny.¹⁵⁹

Dalším účinným prostředkem, který sloužil Zoře k popularizaci vzdělání a umění, byly lidové besedy. Tyto besedy se vyvinuly z velmi populárních členských dýchánek rozšířených na širší obecnost. Mezi lety 1906 – 1918 spolek uspořádal celkem 18 lidových besed. Nejčastěji obsahovaly čísla recitační, pěvecká a hudební, někdy byla do programu vložena i přednáška.¹⁶⁰

K výchovně vzdělávací činnosti pěstované spolkem patřila dále i divadelní představení. Zora se soustředila hlavně na dětská divadelní představení, kterých do roku 1908 nacvičily členky více než 30. K umělecké výchově mládeže přispělo v roce 1908 také zakoupení velkého loutkového divadla, které bylo pořízeno díky darům tábořských dam a pánů. Dobový tisk o divadelních představeních Zory podával pravidelné informace, o čemž svědčí například následující zpráva: „*Dne 20. března 1917 hráno bylo v sále u Mělníků „maňáskové divadélko“, za vedení obětavých pp. profesorů zdejších ústavů a přispění dam J. Jankeové a T. Bernardové, které těšilo se rovněž značnému úspěchu a slušný obnos (335 K) vyneslo do spolkové pokladny.*“¹⁶¹

Kulturní osvěta a výchova však nebyla jedinou výsadou Zory. Vedle toho se tábořský ženský spolek staral také o šíření praktických znalostí a dovedností důležitých pro život. Pod zašitou spolku byla pořádána celá řada kurzů, z nichž nejvýznamnější byly kurz těsnopisný, malířský, dramatický, kuchařský nebo kurz paličkování krajek.¹⁶²

Ručním pracím věnovala Zora největší pozornost. Již od počátku své činnosti byla vyzývaná okresní školní radou, aby vedla pravidelný dozor nad vyučováním ručních prací v tábořských dívčích školách. Zvláštní péči spolek věnoval studiu a propagaci slovanských lidových výšivek. Celá řada členek, jmenujeme hlavně Marii

¹⁵⁹ FARSKÁ, Marie. *K jubileu 25letého trvání ženského spolku Zora v Táboře (1870 – 1896)*, str. 19.

¹⁶⁰ JEŠOVÁ, Karla. *Památník ženského spolku „Zora“ na paměť padesátiletého jubilea 1870- 1920*, str. 15.

¹⁶¹ Maňáskové divadélko Zory, In: *Český jih*, 22. 3. 1917.

¹⁶² JEŠOVÁ, Karla. *Památník ženského spolku „Zora“ na paměť padesátiletého jubilea 1870- 1920*, str. 16 – 17.

Prunerovou a Terezii Bernardovou, se také ujala snahy o obnovení starých lidových krojů z oblasti kozácké a blatské. Díky tomu byla, roku 1904 v Táboře založena také tzv. krojová družina. O její velikosti a důležitosti svědčí i následující zpráva: „Při uvítání p. presidenta Masaryka 21. prosince 1918 v Táboře vytvořila Zora nepřehledný špalír svých krojových členek počtem 160 a po vjezdu pana presidenta do radnice seskupeny ženy a dívky kolem starobylé kašny na náměstí.“¹⁶³

Se zájmem o lidové výšivky a kroje souvisela také snaha o oživení starých lidových zvyků a národních tanců. Od roku 1901 pořádala Zora každoroční kostýmové plesy s tradičními slovanskými tanci. Od roku 1918 je dokonce jedna z členek, jednatelka Marie Sedláčková, začala regulérně vyučovat. Výuka byla, doprovázená přednáškami Luisy Kosové „O slušném chování“ a lze tedy říci, že činnost Zory tak začala zasahovat i do oboru společenské výchovy.¹⁶⁴

V Zoře také nezůstala bez povšimnutí otázka tělesné výchovy. Roku 1891 zřídila za pomoci jedné z nejobětavějších pracovnic Anny Jehličkové odbor tělocvičný, v němž byla provozována cvičení dvakrát v týdnu. Tělocvičný odbor byl však nakonec zrušen už v roce 1899, neboť členky se postupně přesunuly do ženského odboru tábořského „Sokola“. K činnosti Zory však i poté patřily četné poučné turistické vycházky a výlety, a to především do tábořského okolí nebo zajímavých lokalit jižních Čech.¹⁶⁵

Druhým zásadním účelem zřízení spolku byla dle stanov podpora chudé školní mládeže a podpora chudiny vůbec, péče o děti nemanželské, výpomoc podnikům všech oborů sociální péče.¹⁶⁶ Již v prvním roce existence Zory bylo věnováno ze spolkové pokladny 25 zl. městské radě, jako příspěvek pro podporu chudé školní mládeže. Později začala Zora pořádat každoroční pravidelné mikulášské nadílky, při kterých bylo poděleno průměrně 200 dětí oblekem a obuví. Za 25 roků podělila Zora celkem 4 548 dítek oděvem v úhrnné ceně 198 522 zl.¹⁶⁷

¹⁶³ Krojová družina Zory, In: *Český jih*, 22. 12. 1918.

¹⁶⁴ JEŠOVÁ, Karla. *Památník ženského spolku „Zora“ na paměť padesátiletého jubilea 1870- 1920*, str. 18.

¹⁶⁵ Tamtéž, str. 18.

¹⁶⁶ SOKA Tábor, fond Spolek Zora v Táboře, *Stanovy ženského spolku Zora (1870)*, inv. č. 1.

¹⁶⁷ JEŠOVÁ, Karla. *Památník ženského spolku „Zora“ na paměť padesátiletého jubilea 1870- 1920*, str. 20.

Chudou školní mládež spolek podporoval také rozdáváním polévek zejména v zimních měsících. Tzv. dětskou kuchyni založila v roce 1892 členka Zory Marie Zeisová, v jejíž činnosti pokračovala a dlouhá léta podnik řídila Anna Suchomelová. Význam akce pochopíme po přehlédnutí statistických údajů. Roku 1898 podělila dětská kuchyně denně průměrně 203 dětí, takže v tomto roce vydala asi 10 tisíc porcí. Počet „chudých“ dětí neustále narůstal, takže už v roce 1909 vydala kuchyně 22 500 porcí (500 denně) a roku 1914 dokonce už 42 000 porcí (840 denně).¹⁶⁸ Za první světové války byla činnost tohoto podniku zcela zastavena, přičemž kuchyně Zory byly zabrány pro vojsko. Z důvodu ryze ekonomických pak sloučila Zora v roce 1917 dětskou kuchyni s lidovou kuchyní.

Lidová kuchyně vznikla na základě myšlenky Marie Kotrbelcové v roce 1902. Už v roce 1903 vařila celý leden a únor polévku zdarma 80 starcům. Nemajetným osobám prodávala polévku za 2 kr., hovězí maso s omáčkou za 7 kr. a příkrm za 6 kr. Celý oběd stál 15 kr.¹⁶⁹ Z důvodu stále se zvyšujících cen potravin musela lidová kuchyně po osmi letech od vaření obědů upustit a vařila pouze polévku a čaj s houskou. Během první světové války se zvýšil počet těch, kteří služby tábořské lidové kuchyně potřebovali, zejména se jednalo o polské uprchlíky.

Obrázek o tom, jaká byla situace v „lidové kuchyni“ v době války, si můžeme utvořit na základě následující zprávy: „*V dubnu roku 1917 byly poměry válečné v „Lidové kuchyni“ již velmi patrné, stoupající drahotou a citelným nedostatkem nejnужnějších potravin donuceni, uchýlovali se naši chudí a choří houfně do „Lidové kuchyně“, tak že počet jich stoupl na 180 osob denně. Mimo těchto a uprchlíků polských přibyli ještě vystěhovalci italští: aby zmírněn byl těžký úděl jejich, odhodlaly se dámy rozšířit zařízení kuchyně o další čtvrtý kotol na 105 litrů a uvolily se ve vaření polévek pokračovati i v létě.*“¹⁷⁰

V roce 1872 utvořila Zora pobočný „Krejcarový spolek“, jehož hlavním úkolem byla podpora žactva obecných a občanských škol v tábořském okrese z členských příspěvků (5 kr. měsíčně). V čele tohoto spolku stál po většinu jeho trvání ředitel

¹⁶⁸ JEŠOVÁ, Karla. *Památník ženského spolku „Zora“ na paměť padesátiletého jubilea 1870- 1920*, str. 21.

¹⁶⁹ Lidová kuchyně v Táboře, In: *Tábor*, 30.12 1919.

¹⁷⁰ Tamtéž.

některé z místních škol. Peníze rozdělával spolek jednotlivým školám na základě počtu tříd. Největší příspěvek náležel dívčí obecné a měšťanské škole, poté chlapecké obecné škole a nejmenší podíl připadal na měšťanskou chlapeckou školu. Příspěvky se využívaly hlavně na nákup školních potřeb a učebnic pro chudé žáky. Žákyním dívčích škol opatřoval spolek také nezbytné potřeby pro ruční práce.¹⁷¹

Zora přispívala také značným obnosem Ženskému výrobnímu spolku v Praze, čímž si zajistila výhradní právo vysílat ročně do hlavního města dvě tábořské chudé dívky, které se mohly ve spolkové škole bezplatně vzdělávat. Příspěvky od Zory získával pravidelně také „Husův fond“ i jiné tábořské dobročinné organizace.¹⁷²

Vedle podniků dobročinného rázu pořádala Zora celou řadu lidových veselí, zahradních zábav, plesů, věnečků a tanečních zábav. Zvláště výnosnými podniky byly zorské bazary, které se pořádaly i několikrát za rok. V místním dobovém tisku se objevila o bazarech pořádaných Zorou následující zpráva: „*Ve vkusně vypravených stáncích nabízeny byly za mírné ceny přerozmanité předměty všeho druhu, které byly taky rády kupovány: potřeby pro batolata (stánek pí. Zlatničkové), různé luxusní předměty (stánek pí. Janečkové), klobouky a čepičky (stánek pí. Ješové), prádlo a šatstvo (stánek pí. Černé), keramika a umělecké předměty (stánek pí. Pavlíkové), nábytek a náradí (stánek pí. Prunerové), ruční práce (stánek pí. Vávrové), bufet (stánek pí. Hemmrové) atd.*“¹⁷³ Mezi nejvíce výnosné bazary se zařadily ty pořádané v roce 1871 (ve prospěch Národního divadla), 1883 (ve prospěch Ústřední matice školské), 1900 (ve prospěch „Jeslí“), 1912 a 1916 (předvánoční trhy). Rekordu však dosáhl bazar z roku 1918, jenž získal částku 7 079 K.¹⁷⁴

Jak vyplývá také z přehledu nejúspěšnějších bazarů, na přelomu století začala pozornost Zory směřovat také ke zřízení dětských jeslí, které by umožnily péči o nemluvňata, jejichž matky musely odcházet za svým zaměstnáním z domova. Myšlenku na zřízení jeslí poprvé navrhla v roce 1899 neúnavná pracovnice Zory

¹⁷¹ TKADLCOVÁ, Jaroslava. *Chudinská péče v Táboře v letech 1850 – 1914*, str. 72.

¹⁷² JEŠOVÁ, Karla. *Památník ženského spolku „Zora“ na paměť padesátiletého jubilea 1870- 1920*, str. 21.

¹⁷³ Feuilleton, Podniky Zory, In: *Tábor*, 14. 6. 1918.

¹⁷⁴ JEŠOVÁ, Karla. *Památník ženského spolku „Zora“ na paměť padesátiletého jubilea 1870- 1920*, str. 19.

Anna Jehličková, která se nechala inspirovat dětskými útulky z Francie. Nejprve zahájila přednáškovou akci o významu jeslí, a posléze iniciovala uspořádání zahradní zábavy, díky které se roku 1900 Zoře podařilo získat 3000 K. na jejich založení. Ze získaných peněz byl pořízen inventář a upraveny vybrané prostory v domě č. 568. Dne 29. května 1904 byly tábořské jesle slavnostně otevřeny.¹⁷⁵ Tábořská společnost opatrovnu přijala se sympatiemi, avšak po stránce finanční ji nadále už nijak nepodporovala. V roce 1908 tak byl původní finanční fond zcela vyčerpán. Z toho důvodu byla Zora nucena požádat městskou radu, aby jesle převzala do vlastní správy. Ke vzájemné dohodě však nakonec nedošlo a jesle byly dne 11. července 1908 definitivně uzavřeny. Přestože podnik neuspěl, zůstal důležitým bodem v historii Zory.

Do života Zory zasáhla velmi silně také válečná léta 1914 - 1918. Oproti jiným tábořským spolkům, jež své působení omezily nebo zcela zastavily, Zora začala v době první světové války rozvíjet nesmírně bohatou činnost. Členky spolku se začaly věnovat celé řadě nových úkolů. Ihned po vypuknutí války převzala Zora pod vedením starostky Heleny Suchomelové spolu s Červeným křížem pomocnou službu na nádraží, kde členky obou sdružení podávaly občerstvení vojínům odcházejícím do války. Členky Zory také pro potřeby vojáků zhotovovaly a darovaly ponožky či teplé prádlo, kterého bylo během války vyrobeno celkem 5076 kusů.¹⁷⁶ Z výtěžku květinového dne uspořádaného v říjnu 1914 bylo poděleno také 70 místních vojáků novým vlněným šatem.¹⁷⁷ Velkou péči věnoval spolek polským uprchlíkům, kteří na podzim roku 1914 zaplavili město Tábor. Zora pro polské uprchlíky zařídila vaření čaje na nádraží a dále je podporovala také četnými peněžními dary, prádlem nebo lůžky z inventáře zaniklých jeslí. Pro ženy, jež vedly v těžkých válečných letech domácnost, uspořádala Zora v letech 1914 až 1915

¹⁷⁵ JEŠOVÁ, Karla. *Památník ženského spolku „Zora“ na paměť padesátiletého jubilea 1870- 1920*, str. 22.

¹⁷⁶ Tamtéž, str. 22.

¹⁷⁷ KOTRBELEC, Alois. *Jak jsme žili v Táboře za válečné doby roku 1914 – 1915*. Tábor, str. 44.

několik přednášek z kuchyňského oboru. Hospodyně tak získaly praktické rady, jak vést co nejlépe domácnost.¹⁷⁸

Dne 11. listopadu 1918 se sešla osmá výborová schůze Zory, jež se nesla celá v slavnostním duchu. Důvod slavnostního charakteru setkání nastínila v úvodním proslovu starostka spolku Luisa Kosová: *„Dnes scházíme se ke schůzi poprvé v samostatném československém státě – jak velké to slovo – význam jeho nebudu rozváděti nejen proto, že na to nestačím, ale i proto, že by bylo zbytečno opakovati to, co slyšeli jsme z úst výmluvných, četly z per povolanych a hlavně co cítíme všechny plát svatým ohněm ve svých srdcích – dostalo se nám toho, po čem jsme po staletí volali a toužili v utrpení, pro co měli naši národní mučedníci – a to o čem jsme donedávna nesměli ani hlasitě promluvit – to usmívá se dnes na nás co skutečnost. Národ náš trpěl, ale zrál, až spadly staleté okovy, Bůh sejmul kletbu s českého národa a vysílá k nám hřejivé paprsky míru a svobody! Vláda krvavého démona skončena, odvalen balvan tížící nás po čtyři dlouhá léta a nebyly bychom ženami citících vděčných srdcí, kdybychom v této chvíli svého vzkříšení nevzpomněly těch, kteří vykonali pro nás dílo, jež nelze lidskými slovy dosti oceniti, jsou to velcí muži – politikové – Wilson, Masaryk, Kramář a jiní, jsou to naši nesmrtelně slavní bratři československé legie, a jsou to statisíce těch drahých, kteří na dálných bojištích za naše přeslavné vítězství hrdinsky vykřváceli – budiž jim mír po těžkém boji, nehynoucí čest, sláva a vděk národa zůstanou pro věky vzorem horoucí lásky k vlasti.“*¹⁷⁹

¹⁷⁸ JEŠOVÁ, Karla. *Památník ženského spolku „Zora“ na paměť padesátiletého jubilea 1870- 1920*, str. 23.

¹⁷⁹ SOKA Tábor, fond *Spolek Zora v Táboře*, Zápisy o schůzích spolku Zora (1918 – 1928), inv. č. 2, fol. 31.

4. 2 Ženský spolek Zora v letech 1919 – 1945

„V rozbouřené Evropě na pevné hoře Táboru, pozdravujeme Vás, Vaším ideám oddaní, neohrožení, věrni v duchu svých předků, předchůdců Vašich otců poutníků.“¹⁸⁰

(Telegram zasláný prezidentu Wilsonovi, ženským spolkem Zora, dne 25. ledna roku 1919)

I v období po vzniku Československa a skončení první světové války patřila Zora mezi přední tábořské spolky s orientací na kulturní, osvětovou a dobročinnou činnost. Počáteční úspěšné období však začaly doprovázet také těžkosti, spojené s úmrtím vůdčích osobností ze starší generace, úbytkem členek¹⁸¹, ale také proměnami politické situace. Kritickým momentem se stalo vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939, kdy byla poprvé v dějinách Zory vážně ohrožena existence spolku.

V lednu roku 1919 však stála před členkami Zory výzva, veskrze pozitivní, neboť do Tábora měla zavítat, dcera prvního československého prezidenta Alice Masaryková s přednáškou na téma „Naše republikánská povinnost“. Členky spolku věnovaly této události veškerou pozornost a pečlivě se na ní připravovaly na několika výborových schůzích. Když přijela Alice Masaryková dne 25. ledna 1919 do města, stala se podle dobových zpráv „ihned miláčkem všeho tábořského lidu“.¹⁸² Přednáška se konala v sokolovně a dobový tisk o jejím průběhu detailně informoval: „*Dvorana Sokolovny při přednášce od doby, kdy zde přednášel zvěčnělý básník Vrchlický o Svatoplukovi Čechovi, nehostila tolik posluchačů jako opět v sobotu 25. ledna. Občanstvo nerůznějšího věku a povolání naplnilo všechny prostory do posledního místa. Podium vkusně bylo ozdobenou květinovou výzdobou*

¹⁸⁰ Naše republikánská povinnost, In: *Český jih*, 11. 2. 1919.

¹⁸¹ Ještě v roce 1920 měl spolek 356 členek. In: SOKA Tábor, fond Spolek Zora v Táboře, Zápisy o schůzích spolku Zora (1918 – 1928), inv. č. 2, fol. 63. Do roku 1943 jejich počet klesl na 297 osob. In: SOKA Tábor, fond *Spolek Zora v Táboře*, Zora – Kniha zápisná (1939 – 1949), inv. č. 4, valná hromada ze dne 10. listopadu 1943.

¹⁸² Naše republikánská povinnost, In: *Český jih*, 11. 2. 1919.

a uprostřed umístěn obraz presidenta Masaryka.¹⁸³ Alice Masaryková v přednášce podala zprávu o rozdělení práce v odboru sociální péče v Praze. Dále žádala o součinnost, především venkovanů, při záchraně dětí a mládeže před nedostatkem potravin. Zaníceným hlasem žádala, aby lidé nepodléhali materialismu a v závěru připomněla místním slavnou tábořskou minulost a Husův odkaz. Připojila také vzpomínku na svou návštěvu Kozího hrádku.¹⁸⁴

Druhého dne, v neděli 26. ledna dopoledne, se na přání Alice Masarykové konala porada zástupců zainteresovaných institucí o sociální situaci v tábořském okrese. Setkání v městském divadle, se zúčastnily členky ženského spolku Zora, členové okresní komise pro péči o mládež a zástupci okresního výboru. Alice Masaryková zde představila návrh na vybudování organizace sociální péče v tábořském okrese, a to v oblasti péče o invalidy, matky a kojence i další potřebné. Slíbila také, že do Tábora v následujícím roce vyšle vyškolenou pracovníci, která s organizací komplexní sociální péče ve městě pomůže. Závěrečné slovo si vzala jednatelka Zory Marie Sedláčková, aby přítomným oznámila odeslání telegramu prezidentu Masarykovi. Telegram zněl takto: „*Pane presidente! Po krásných slovech první apoštolky převýchovy z historické půdy tábořské přijměte výraz úcty tábořských žen, které zásady Vaše naplňovati budou skutky.*“¹⁸⁵

Dne 5. dubna 1919 se konala řádná valná hromada za účasti 28 členek Zory. Tuto valnou hromadu zahájil proslov starostky pí. Luisy Kosové, který se nesl opět v oslavném duchu: „*Vážené dámy! Zahajuji naše valné shromáždění – první to ve sféře samostatného národního života a zahajuji je holdem Československé republiky a její prezidentovi Masarykovi – nechť dlouho, dlouho je zdráv a my zbaveni staletého otroctví svobodni ve štěstí jdeme za ním. Válečný hukot konečně ustál – odvalen balvan dusící všechn náš národní život a vzešly červánky v jichž záři možno opět uskutečňovati dávné naše ideály – v zápolení na tomto poli v městě našem zaujímala Zora odevždy čelné místo a jako v létech válečných plných překážek v plném pochopení svých povinností - uplatňovala se zdatností v práci – čímž dobyla si takového postavení, že není otázky v městě našem, v níž by nebyla*

¹⁸³ Naše republikánská povinnost, In: *Český jih*, 11. 2. 1919.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Tamtéž.

*zúčastněna všude tam, kde jedná se o zasazení stromu, který se má zakořeniti, aby nesl ovoce do nových staletí. Zora působí svou činností hlavně k tomu, aby v mládeži a v těch kdož potom touží, probouzela a živila zájem o hlubší význam a účel života, aby přivedla je k poznání, že pravé chuti k životu dodává sebevzdělání a prohlubování a ušlechťování ducha, aby si ujasnila a oblíbila povinnosti k sobě a k svému národu. Letošním rokem vstupuje Zora do svého jubilejního roku – v 10 ti měsících dovrší půl století svého trvání a stanuvši u tohoto významného mezníku hodlá vydati tiskem přehled 50 ti letého působení. Brožura nemá být vydána pro ocenění vykonané práce, nýbrž pro zajímavost všeobecnou – neboť historie Zory tvoří kus života Tábořského – je odleskem duševního a společenského vývoje tábořských žen.*¹⁸⁶ Valná hromada také rozhodla, že daruje 8 300 K. na dobročinné účely, a to především pozůstalým po československých legionářích a průmyslové škole v Táboře.¹⁸⁷

Mezi nejdéle fungující spolky ve městě se Zora zařadila v roce 1920. K vyvrcholení ročních příprav došlo dne 22. února 1920, kdy ženský spolek Zora uspořádal k počtě svého zakladatele Václava Křížka a na paměť 50. výročí založení velkou jubilejní oslavu. Již v 9 hodin ráno se konala návštěva hrobu Václava Křížka, při níž promluvila jednatelka spolku Marie Sedláčková. Od 11. hodiny se konalo slavnostní shromáždění v městském divadle, kde vystoupil zpěvácký spolek „Hlahol“, Otýlie Hemzáčková přečetla slavnostní proslov věnovaný Zoře Eliškou Krásnohorskou a starostka spolku Luisa Kosová pronesla vzpomínkový projev „O cestách životem Zory“. Dobový místní tisk přinesl o jubilejní oslavě tuto zprávu: „Úvodem zapěl Hlahol Smetanovo Věno, načež přednesla sl. Hemzáčková proslov od Elišky Krásnohorské. Pak starostka pí. Kosová v pečlivě zpracovaném proslovu pojednala o činnosti, poslání a významu „Zory“ za uplynulých padesát let až do doby přítomné, končíc žádostí, aby přízeň a podpora „Zoře“ byla zachována. Paní Zlatníčková, přečetla písemné projevy k slavnosti došlé, načež Hlahol zakončil slavnost zapěním Prausova chorálu.“¹⁸⁸

¹⁸⁶ SOkA Tábor, fond Spolek Zora v Táboře, Zápisy o schůzích spolku Zora (1918 – 1928), inv. č. 2, fol. 43.

¹⁸⁷ Valná hromada Zory, In: *Český jih*, 17. 5. 1919.

¹⁸⁸ Oslava padesátin Zory, In: *Český jih*, 28. 2. 1920.

Písemné projevy uznání poslali Zoře například městská rada v Táboře, starosta města Josef Šáda, básník Adolf Heyduk s chotí z Písku, ministerský rada Josef Blíženec s chotí z Prahy a další. Dokladem toho, jak důležitou roli hrál ženský spolek ve městě, ukazuje například písemné blahopřání, které zaslala Zoře tábořská městská rada: „*Padesát roků trvání spolku, jež tyto dny oslavujete, samo sebou ukazuje, že činnost spolku těšila se nepřetížitelnému uznání příslušných kruhů našeho obyvatelstva a náležitě plnila svoje stanovami vytknuté poslání. Zejména v oboru veřejného poslání obecní správy byl této co nejúčinněji nápomocen, ať přejímaje nejednu akci veřejné dobročinnosti, lidového vzdělání, representace a podobných. Připojujeme tedy spolku Vašemu a příslušným obětavým činovníkům jeho za veškeru onu blahodárnou účast na veřejném životě naší obce, za nespočetné ty tisíce chudých zdejších příslušníků a obyvatel, jimžto proměňovaly jste pláč, strádání, v slzy radosti a útěchy, též plně zasloužené nejupřímnější poděkování, které necht' Vám jest vzpruhou pro podobnou další úspěšnou a zdárnou činnost v druhém padesátiletém trvání spolku Vašeho.*“¹⁸⁹

U příležitosti významného jubilea složila nejmenovaná čestná členka Zory 200 K. k založení fondu Anny Suchomelové. Dále bylo rozhodnuto o zřízení fondu pro strádající tábořské inteligentní paní či dívky. Členky spolku se také usnesly, že k počtě svého zakladatele Václava Křížka věnují každý rok 200 korun absolventům tábořského gymnasia, jako příspěvek na další studia.¹⁹⁰

V padesátém roce své existence však Zora realizovala i další dobročinnou činnost. Dala podnět pro zřízení poradny a útulku pro ženy rodičky. Zavázala se, že bude tělesně slabé děti školou povinné podělovat mlékem. Rozhodla se zřídit právní poradnu pro vdovy a sirotky. Velmi důležité bylo také založení kursu pro dospívající dívky, kde se jim prostřednictvím odborných přednášek dostávalo poučení o péči o zdraví a výchově dítěte. Na přimluvu Alice Masarykové došlo také v roce 1921 k otevření kuchařské školy.¹⁹¹

¹⁸⁹ Text je podepsán „Městská rada v Táboře, dne 18. února 1920“, In: *Tábor*, 24. 2. 1920.

¹⁹⁰ Z činnosti Zory, In: *Český jih*, 28. 2. 1920.

¹⁹¹ SOKA Tábor, fond *Spolek Zora v Táboře*, Zápisy o schůzích spolku Zora (1918 – 1928), inv. č. 2, fol. 101, 102.

Od roku 1922 docházelo ve spolku k pozvolné generační výměně. Dne 8. března 1922 byl za zesnulého protektora Josefa Kosa¹⁹² zvolen Bohumil Hron. Velkým překvapením se pro mnohé stalo odstoupení dosavadní starostky Luisy Kosové, která spolek řídila od roku 1917. Na její místo pak byla jednohlasně zvolena dosavadní místostarostka Karla Ješová.¹⁹³

V roce 1923 zemřela nejstarší členka Anna Suchomelová, která byla členkou spolku od roku 1872. Od roku 1874 byla spolkovou starostkou a tuto funkci vykonávala až do roku 1882. Za svou záslužnou činnost se stala čestnou členkou spolku a setrvala v něm jako členka výboru až do roku 1918. Přičinila se o utvoření „Krejcarového spolku“ a rovněž z jejího podnětu byla založena „tzv. dětská kuchyně“.¹⁹⁴ O rok později na věčnost následovala další významná členka Zory Anastazia Thirová, která dlouhou dobu plnila funkci členky výboru. Anastazie Thirová vynikala znalostí tábořských poměrů, vyhledávala sociálně potřebné, aby je pak navrhovala Zoře k podporování. Pracovala také v lidové kuchyni.¹⁹⁵ Další významnou členkou, která zemřela v roce 1929, byla Anna Jehličková. Členkou Zory se stala v roce 1883, věnovala se vychovatelským podnikům a založila tělocvičný odbor. Její největší, byť jen čtyři léta trvající, zásluha však spočívala v založení tábořských jeslí.¹⁹⁶

Odchod zasloužilých členek v průběhu 20. let 20. století byl smutnou skutečností, spolková činnost v téže době však dokládá, že svým následovnicím byla zakladatelská generace dobrým příkladem i inspirací. Zora měla tehdy dokonce

¹⁹² Josef Kos (1862 – 1922) - pocházel z rodiny kováře, který chtěl, aby se synek věnoval stejnému řemeslu jako on. Jenže Josef Kos se od dětství projevoval jako hoch nadaný, takže v roce 1876 se rodina rozhodla syna dát na tábořské reálné gymnasium. Studia ukončil roku 1883 s vyznamenáním. Po studiích zůstal v Táboře, kde se oženil s členkou „Zory“ Luisou Erhartovou, dcerou soudního rady. V letech 1890 – 1897 zastával funkci tajemníka tábořského okresu. Koncem roku 1907 byl zvolen ředitelem městské spořitelny. Od 13. února 1909 patřil mezi členy tábořského obecního zastupitelstva a stal se zároveň členem městské rady. V letech 1917 – 1922 zastával funkci protektora spolku „Zora“. In: *Český jih*, 7. 2. 1922.

¹⁹³ SOkA Tábor, fond *Spolek Zora v Táboře*, Zápisy o schůzích spolku Zora (1918 – 1928), inv. č. 2, fol. 134.

¹⁹⁴ Za Annou Suchomelovou, In. *Tábor*, 15. 6. 1923.

¹⁹⁵ Za Anastázií Thirovou, In. *Tábor*, 16. 5. 1924.

¹⁹⁶ Za zesnulou Annou Jehličkovou, In. *Tábor*, 25. 1. 1929.

zastoupení i v jiných tábořských spolcích a organizacích, a to v Červeném kříži (Karla Ješová), v Okresní komisi pro péči o mládež (paní Erhartová), v Městském osvětovém sboru (paní Kolářová), v jubilejním výboru Žižkových oslav (Marie Pavlíková).¹⁹⁷

Činnost spolku se i nadále soustředila na dobročinné aktivity. Dne 26. listopadu 1922 uspořádala Zora další z řady úspěšných bazarů na Střelnici. Z vydělaných peněz byla připravena vánoční nadílka pro chudé studenty a školní děti, na kterou spolek poskytl částku 2 934 K. V roce 1925 rozdala Zora na darech přes 3 000 Kč, mimo dary věcné. V roce 1930 peněžité dary na podporu nezaměstnaných a chudých přesáhly částku 8 000 Kč.¹⁹⁸ Mimo to věnovala Zora menší příspěvky i dalším spolkům. Menší obnos peněz získal například „Ústřední spolek českých žen“ v Praze, tábořský spolek „Komenský“ nebo „Jihočeská společnost pro zachování husitských památek“.¹⁹⁹

I nadále Zora pořádala různé lidové besedy, koncerty pro mládež, společenské večery, věnečky a přednášky. V dubnu 1926 například přednášela v městském divadle Albína Honzáková, tentokrát na téma „O životě nynější Ameriky“. Členky Zory se také ve velkém účastnily všech významných událostí ve městě. V roce 1924 se Zora zúčastnila oslav pětadvaceti let trvání ženského odboru „Sokola“, o čtyři roky později se podílela na organizaci oslav odhalení Husova pomníku. Velmi úspěšným podnikem Zory bylo zřízení vlastní kavárny na Jihočeské výstavě v Táboře v roce 1930. Provoz vynesl spolku čistý zisk 8 789 Kč. Na Jihočeské výstavě zřídil spolek také vlastní expozici. Úspěch získaly čtvrtěční schůzky ručních prací v klubovně „U Slunce“, které spolek pořádal od roku 1924.²⁰⁰

Dne 21. září 1930 byla na náklady spolku odhalena pamětní deska zakladateli Zory řediteli Václavu Křížkovi. Záslouhou spolku byla jedna z tábořských ulic přejmenována na ulici Křížkovou a členky Zory podaly ministerstvu školství a

¹⁹⁷ Z činnosti Zory, In: *Tábor*, 1. 5. 1925.

¹⁹⁸ Z činnosti Zory, In: *Český jih*, 2. 5. 1931.

¹⁹⁹ SOKA Tábor, fond *Spolek Zora v Táboře*, Zápisy o schůzích spolku Zora (1918 – 1928), inv. č. 2, fol. 134.

²⁰⁰ SOKA Tábor, fond *Spolek Zora v Táboře*, Zápisy o schůzích spolku Zora (1918 – 1928), inv. č. 2, fol. 177.

národní osvěty také návrh, aby tábořské reálné gymnázium bylo pojmenováno Křížkovým gymnáziem.²⁰¹

Před 2. světovou válkou se členky Zory sešly naposledy dne 19. dubna 1934, a to na valné hromadě pojednávající o činnosti spolku v uplynulém roce. Další zápis do zápisní knihy pochází až z 27. listopadu 1940. Jednatelka spolku Emma Rathouská zde informovala o smrti starostky Karly Ješové.²⁰² Emma Rathouská shrnula také základní body o činnosti Zory. V uplynulé době se Zora zúčastnila otevření výstavy Sdružení jihočeských výtvarníků, tryzny za spisovatele Arne Nováka, vzpomínkového večera Jiřího Wolкера a přednášky Marie Prunerové „Jak se dříve žilo v Táboře.“ Důvody, proč se členky spolku přestaly scházet, neznáme. Snad na tom měla podíl neustále se zhoršující situace v Táboře a nepřízeň doby obecně.²⁰³

V květnu a v září 1938 se konaly v Táboře velké manifestace, během kterých většina obyvatel města vyjádřila Československu bezvýhradnou podporu. Výrazem dobové atmosféry se staly dva pozoruhodné štíty se státním znakem, mapou Československé republiky a nápisem „Československo, Bože, chraň“ vystavené na oltáři kaple sv. Václava v klokotském kostele. Vypjaté odhodlání vystřídal po podpisu Mnichovské dohody dne 30. září 1938 pocit nejistoty a obav z budoucnosti. Německé vojsko přišlo do Tábora dne 16. března 1939 a hned první den bylo uvězněno několik známých politických odpůrců. V dubnu 1939 bylo rozpuštěno tábořské městské zastupitelstvo. I přesto v dalších měsících, docházelo ve městě k protiněmeckým vystoupením, z nichž největším byla demonstrace dne 17. října 1939. V době stanného práva v roce 1942 bylo v Táboře popraveno 156 českých vlastenců.²⁰⁴ Právě v roce 1942 se nacisté snažili usvědčit také Zoru z politické činnosti. Předsedkyně spolku Olga Kopečná byla podrobena výslechu a dotazována na spolehlivost a politickou příslušnost členek výboru. Trvala na tom, že Zora je jen

²⁰¹ Řádná valná hromada ženského spolku Zora, In: *Tábor*, 1. 5. 1931.

²⁰² Zemřela přirozenou cestou. Za Karlou Ješovou, In: *Tábor*, 5. 1. 1940.

²⁰³ Podle dostupných poválečných zápisů byl inventář a archiv Zory během německé okupace téměř zničen, zachovalo se jen několik vzácných dopisů. In: SOKA Tábor, fond *Spolek Zora v Táboře*, Zora – Kniha zápisná (1939 – 1949), inv. č. 4, valná hromada ze dne 5. 12. 1946.

²⁰⁴ AUGUSTA, Pavel a Hanka KLÍNKOVÁ. *Kniha o městě Tábor*, str. 19.

dobročinný a nepolitický spolek a zaručila se za každou jednotlivou členku výboru.²⁰⁵

Až v listopadu 1943 bylo Zoře umožněno konat 69. valnou hromadu. Jednatelka spolku Emma Rathouská pronesla následující slova: „*Těžké válečné poměry nedovolují Zoře vyvíjeti nějakou spolkovou činnost a tím odpadly i naše členské schůze a čtvrtěční schůze ručních prací. Ale to, co je vlastně jaksi jádro činnosti Zory, podpora nemajetných, to jsme dosud v neztenčené míře dodržely jako před válkou. Dáváme stejně městu na vánoční nadílku, dáváme všem školám a všem nemajetným, o kterých se dozvíme, že strádají nebo kteří o podporu žádají. Ale ne jenom na vánoce, i během roku podporujeme tam, kde víme, že jest to nutné. V posledních létech věnujeme též Německému Červenému Kříži každý rok větší částku. Jelikož na všechny tyto dary nestačí naše členské příspěvky, dary a úroky z fondů, bylo nutné sáhnout na kapitál, abychom mohly všemu tomu dostát, co považujeme za povinnost. Až bude po válce, jistě práci a pílí všech členek Zory zase vše vynahradíme a přičiníme se, aby Zora zase stála na takové kulturní výši, jako před válkou.*“²⁰⁶

Tábor byl osvobozen v květnu 1945. První poválečná valná hromada Zory se uskutečnila až 29. listopadu 1945 a nesla se v slavnostním duchu. Emma Rathouská zahájila setkání následujícím projevem: „*Řada nekonečných šesti let nesvobody uplynula, řada smutných let, na které každý z nás s bolesti vzpomínati bude. Byla to léta války útisku, hrůzy a otroctví. Jak často nám krvácela srdce obavou o náš český národ, o naši krásnou českou vlast. Jen pevná víra, že náš národ vzdor všemu neštěstí, jež ho postihlo, neskoná, že přijde zase doba, kdy budeme moci zase svobodně žít, nás sílila a pomohla nám všechnu tu hrůzu šťastně překonat. I naši Zoře hrozilo nebezpečí ze strany okupantů, které by bylo znamenalo jistě její rozpuštění a zabavení jejího majetku a snad i zajištění funkcionářek. Poslední valnou hromadu měla Zora dne 10. listopadu 1943 tedy před dvěma lety. Za tyto poslední dva roky nebylo Zoře umožněno vyvinout nějakou spolkovou činnost, neb události válečné již začaly řídit a řídily se pak jedna za druhou. Byla to doba velice*

²⁰⁵ SOkA Tábor, fond *Spolek Zora v Táboře*, Zora – Kniha zápisná (1939 – 1949), inv. č. 4, valná hromada ze dne 29. 11. 1945.

²⁰⁶ SOkA Tábor, fond *Spolek Zora v Táboře*, Zora – Kniha zápisná (1939 – 1949), inv. č. 4, valná hromada ze dne 10. 11. 1943.

rušná, plná napětí a očekávání, doba smutku a zase doba plná naděje. Spolkový život musel této době úplně ustoupit. ²⁰⁷ Dále také informovala o tom, že dobročinná práce Zory v době druhé světové války nebyla nikdy přerušena. Na této valné hromadě bylo také usneseno, že bude zaslán děkovný dopis Haně Benešové. Na pozdravný dopis od Zory zaslala Hana Benešová poděkování, ve kterém pravila, že je přesvědčená, že společnou a obětavou prací a věrnou láskou k naší zemi se podaří zajistiti budoucnost všem.²⁰⁸

Členky Zory vstupovaly do dalších let s nadějí. S nadějí, že se jim podaří obnovit předválečnou slávu svého spolku. Zpočátku se jejich přání jevílo, jako reálné, neboť od roku 1945 byla spolková činnost postupně obnovována. Jejich cíl však nakonec zmařily politické změny, které v Československu nastaly po roce 1948.

4. 3. Ženský spolek Zora v letech 1946 – 1950

V roce 1946 se konaly oslavy 75 let existence spolku. Místní dobový tisk napsal následující zprávu: *„Spolek vznikl v době, když žena musela dobývat svých práv a nebyla postavena na roveň muži. Prvotní spolek měl všestranné poslání. Věnoval se divadlu, zpěvu, kultuře, ale i sportu a sociálním otázkám. Čas přinášel pokrok, ženy stávaly se pomocnicemi ve veřejném životě a tak Zora si ponechala z původního programu: pomoc potřebným a upevnění národního uvědomění, a to splnila. Šířila již před třiceti lety potřebu dětských jeslí a dokázala po čtyři roky sama je vydržovat. Teprve dnes nachází odezvu v rámci celostátním v uskutečňování sociálních potřeb. Škola pro ženská povolání v Táboře je rovněž zásluha Zory – to vše jsme si připomněli na slavnostní akademii 5. června v městském divadle. Zoře přejeme do dalšího období, aby pochopila dnešek, šla ruku v ruce s Národní frontou žen a pomáhala k tomu, aby lidské milosrdenství přešlo do zákonu, aby láska k bližnímu stala se skutkem pro všechny.“* ²⁰⁹ V roce 1946 byly zástupkyně Zory

²⁰⁷ SOkA Tábor, fond *Spolek Zora v Táboře*, Zora – Kniha zápisná (1939 – 1949), inv. č. 4, valná hromada z 29. 11. 1945.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ 75 let ženského spolku Zora, In: *Palcát*, 8. 6. 1946.

přítomny i slavnosti znovu-odhalení pamětní desky prezidentu Tomáši Garrigue Masarykovi na táborském nádraží. Dále se zúčastnily vzpomínkového večera na paměť táborského kulturního pracovníka a lékaře Josefa Pavlíka. Zora také vyslala své delegátky do Národní fronty žen a Červeného kříže. Opět byly zavedeny oblíbené, hojně navštěvované čtvrtky ručních prací, během kterých se v době poválečné pracovalo na zhotovení hraček a dětské vánoční nadílky pro válkou těžce postiženou slezskou obec Polánky.²¹⁰

Aby Zora mohla i nadále vyvíjet svoji činnost, musela předložit Ústřednímu akčnímu výboru Národní fronty v Praze oznámení o následujících skutečnostech: název a sídlo spolku, obor jeho spolkové činnosti a rok ustanovení. Dále musela jmenovat všechny členky výboru s vyznačením jejich funkcí, pak členky akčního výboru s vyznačením, kterou složku akčního výboru zastupují. Přiložit se musely také spolkové stanovy. Dne 26. března 1948 bylo oznámení zasláno Národní frontě.²¹¹

Proč ukončil ženský spolek Zora svoji činnost? Ženské spolky a organizace se od května 1945 postupně aktivizovaly a snažily se vytvořit novou organizační strukturu. Do čela ženského hnutí nastoupila další generace žen, jejíž nejvýraznější osobností byla právnička a politička Milada Horáková. Nová organizační struktura částečně navazovala na předválečnou (Rada československých žen), vznikaly však také nové organizace, které do svého programu zahrnuly ženskou problematiku (Národní fronta žen).²¹²

Zvláště představitelé a představitelky Komunistické strany Československa sledovali oživení aktivit ženského hnutí po skončení války s nevolí. Bariéry existovaly především mezi komunistkami, které většinou pocházely z nižších sociálních vrstev, a představitelkami liberálních či měšťanských spolků, které se hlásily především k Radě československých žen. Tyto napjaté vztahy ilustruje také jeden z oficiálních projevů, který zazněl na celostátní konferenci komunistek roku

²¹⁰ SOkA Tábor, fond *Spolek Zora v Táboře*, Zora – Kniha zápisná (1939 – 1949), inv. č. 4, valná hromada ze dne 5. prosince 1946.

²¹¹ SOkA Tábor, fond *Spolek Zora v Táboře*, Zora – Kniha zápisná (1939 – 1949), inv. č. 4, valná hromada ze dne 26. května 1948.

²¹² *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody: sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války*: Praha, Národní archiv: 2005, str. 341.

1945: „Ponecháme bohatým paničkám, které pro nedostatek lepšího a užitečnějšího zaměstnání zakládají všemožně dobročinné spolky a instituce a ukojují svou ješitnost tím, že pořádají čajové večírky a plesy, jejichž výtěžek má přijít na podporu chudých sirotků, a hlavní přitom většinou jest, aby jejich toalety bylo vidět a jejich jména slyšet.“²¹³

Události února 1948 proto vedly v tehdejšímu Československu také k zásadním změnám ve směřování ženského hnutí. Došlo k ovládnutí Rady československých žen jejími komunistickými členkami a s pomocí akčních výborů Národní fronty byly ovládnuty i její regionální pobočky.²¹⁴ Vedení Rady československých žen a Národní fronty žen se ujal akční výbor v čele s Anežkou Hodinovou – Spurnou. Ke stabilizaci poměrů v Radě československých žen, došlo koncem března 1948. Místopředsedkyně akčního výboru Rady československých žen Julie Prokopová tehdy hrdě prohlašovala: „Provedly jsme očistu, která je zárukou soustředění všech kladných sil v republice. Z ženského hnutí byly vyloučeny všechny, které byly proti jednotícímu postupu (...) vybudujeme pevnou základnu ženské organizace všech pokrokových žen, politicky organizovaných i neorganizovaných.“²¹⁵

Rok 1949 se stal pro většinu spolků osudovým. Začala rozsáhlá likvidace, která probíhala v prvním případě tak, že byl spolek požádán, aby se sám rozešel a jeho členky přešly jako osobní členky do Rady československých žen. Druhý případ představoval zařazení spolku do Rady v podobě samostatného odboru. Týkal se však jen subjektů se zvláštním historickým významem. V roce 1950 došlo ke sloučení Rady československých žen v českých zemích a Živeny – Svazu slovenských žen na Slovensku. Vznikl Československý svaz žen, který byl podřízen ideologii a politice Komunistické strany Československa.²¹⁶

²¹³ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast – posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945 – 1948*, str. 144.

²¹⁴ Akční výbor Národní fronty v rámci RČŽ oficiálně vznikl 26. února 1948. In: Tamtéž, str. 151.

²¹⁵ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast – posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945 – 1948*, str. 159.

²¹⁶ *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody: sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války*, str. 345.

Jaký osud potkal ženský spolek Zora? Dne 22. června 1949 vyzvala Rada československých žen v Táboře, aby se Zora zapojila do společenství všech ženských spolků soustředěných pod její záštitou. Podmínkou bylo, že Zora zůstane samostatným spolkem s vlastním dosavadním výborem, z něhož vyšle 2 delegátky do Rady československých žen a Rada naopak dosadí jednu delegátku do výboru Zory. Všechny své aktivity měla Zora nadále pořádat po dohodě s Radou a spolupráce se ve výsledku jevila jako úspěšná.²¹⁷

Zásadní změna ve vztahu k Zoře nastala v roce 1950.²¹⁸ Dne 22. února 1950 Okresní národní výbor žádal o předložení stanov „Ženského spolku Zora“. Byly mu zaslány s poznámkou, že „*spolkový život Zory je přizpůsobený době a hlavní podkladem naší činnosti je podpora škol a nemajetných a v naší odbočce krojové družině, udržování a ochrana národních krojů. Činnost kulturní i zábavná zůstává i nadále v rámci našeho podnikání, většinou za spolupráce Rady žen.*“²¹⁹

Zora ukončila svoji mnohaletou činnost dne 1. června 1950. Na 11. výborové schůzi byl podán návrh předsedkyně Olgy Kopečné o likvidaci spolku. Členky Zory se mohly dobrovolně přihlásit do Svazu žen, případně tam utvořit Národohospodářskou skupinu. Dále se přítomné členky usnesly, že veškeré vázané vklady budou předány Svazu žen.²²⁰ Likvidační valná hromada se konala dne 22. června 1950. Takto „neslavně“ skončily dějiny slavného ženského tábořského spolku, k jehož obnovení už nikdy nedošlo.

²¹⁷SOKA Tábor, fond *Spolek Zora v Táboře*, Zora – Kniha zápisná (1939 – 1949), inv. č. 4, valná hromada ze dne 22. 6. 1949.

²¹⁸ V té době začíná transformace Rady žen na Svaz žen. Už na konci roku 1951 působilo v celé republice podle interních materiálů Československého svazu žen 31 512 místních poboček. In: NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast – posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945 – 1948*, str. 231.

²¹⁹ SOKA Tábor, fond *Spolek Zora v Táboře*, Spolek Zora (1950) inv. č. 5, výborová schůze ze dne 22. 2. 1950.

²²⁰ SOKA Tábor, fond *Spolek Zora v Táboře*, Spolek Zora (1950) inv. č. 5, výborová schůze ze dne 1. 6. 1950.

5. ZÁVĚR

Předložená bakalářská práce si kladla za cíl ucelené zmapování činnosti tábořského spolku Zora. Tento jediný výhradně ženský spolek v Táboře rozvinul v období 1870 – 1950 bohatou činnost, a to zejména v oblasti dobročinné a osvětové. V prvních dvou kapitolách však bylo nejprve třeba nastínit širší společensko – historické souvislosti, ve kterých spolek vznikl a působil.

V úvodní pasáži „Ženská otázka v 19. století a na počátku 20. století“ jsem se snažila najít odpovědi na některé otázky, které jsou spojené s emancipací evropských a českých žen. Práce se snažila najít odpovědi na následující otázky: Proč se naše prababičky rozhodly vystoupit z pasivní poddajnosti vůči mužům? Jaké prostředky k tomu zvolily? Jak jejich snahu přijala široká společnost, popřípadě samotní muži? Jakých výsledků dosáhlo ženské hnutí v Evropě a v českých zemích konkrétně?

Dalším úkolem, kterým se práce zabývala, bylo podání základních údajů o městě Táboře od 19. století do poloviny 20. století. Na základě dostupných informací jsem se snažila zjistit, kdo patřil do politické elity města a co pro město tato elita konkrétně vykonala. Do politické elity města patřili především řemeslníci, vzdělavatelé a úředníci. S rozvojem kulturního a společenského života ve městě souviselo mimo jiné také zakládání nových spolků, mezi které patřila i Zora. Na základě fondů jednotlivých tábořských spolků a dobového místního tisku jsem se snažila utvořit stručný nástin jejich činnosti. Jedním z dalších cílů této kapitoly bylo především doložit oprávněnost hesla „Tábor - město vzdělaných žen“ a to na základě přehledu života slavných tábořských žen, které ve městě žily nebo se v něm narodily.

K ucelenému zmapování působení ženského spolku Zora v Táboře přispěly především kapitoly související s hlavními činnostmi spolku Zora, které byly definovány ve spolkových stanovách, a realizovány před první světovou válkou. Dále přehled činnosti Zory mezi dvěma světovými válkami a po skončení druhé světové války. Přehlédnuty byly také důvody zániku spolku. Během svého bádání jsem se přesvědčila o tom, že Zora patřila mezi nejdůležitější spolky, které

přispívaly téměř jedno století ve velkém ke společenskému a kulturnímu dění ve městě Táboře, a zároveň vykonaly mnoho sociálně prospěšné práce.

Pro další badatelskou činnost v této či příbuzné oblasti vidím poměrně mnoho možností. Zajímavé poznatky by mohlo přinést například hlubší zpracování vztahu ženského spolku Zora k dalším tábořským spolkům či organizacím. Větším úkolem by také mohlo být hlubší zpracování osudů některých významných členek spolku či jeho mužských protektorů.

6. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

1. Archivní prameny

Státní okresní archiv Tábor:

Fond Městský národní výbor Tábor (1867) 1945 – 1990 (1991)

Fond Spolek Zora v Táboře

Fond Veřejná odborná škola pro ženská povolání 1907 - 1950

Fond Beseda

Fond Křížíkův spolek

Fond Hudební spolek

2. Výstřížkový archiv – dobový místní tisk

Český jih (1911 – 1931)

Palcát (1946)

Tábor (1864 – 1940)

Literatura a zdroje

1. Dobová

FARSKÁ, Marie. K jubileu 25 letého trvání ženského spolku Zora v Táboře (1870 – 1896), Tábor 1896.

CIKHART, Roman. Šedesát let učitelské jednoty „Komenský“ v Táboře (1870 – 1930), Tábor 1930.

JEŠOVÁ, Karla. Památník ženského spolku „Zora“ na paměť padesátiletého jubilea 1870 – 1920, Tábor 1920.

Jihočeská společnost pro zachování husitských památek. JSH 8, 1934.

KOTRBELEC, Alois. Jak jsme žili v Táboře za válečné doby roku 1914 – 1915, Tábor.

2. Odborná

ABRAMS, Lynn. Zrození moderní ženy: Evropa 1789 – 1918, Brno 2005.

AUGUSTA, Pavel – KLÍNKOVÁ, Hana. Kniha o městě Tábor, Praha 2001.

- BAHENSKÁ, Marie – HECZKOVÁ, Libuše a MUSILOVÁ, Dana. Ženy na stráž!: české feministické myšlení 19. a 20. století, Praha 2010.
- BAHENSKÁ, Marie. Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století, Praha 2005.
- BOCK, Gisela. Ženy v evropských dějinách: od středověku do současnosti, Praha 2007.
- BROUČEK, Stanislav – JEŘÁB, Richard. Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, Praha 2007.
- CÍSAŘOVÁ – KOLÁŘOVÁ Anna. Žena v hnutí husitském, Praha 1915.
- CÍSAŘOVÁ – KOLÁŘOVÁ Anna. Žena v Jednotě bratrské: zásady postavy a dědictví, Praha 1942.
- CÍSAŘOVÁ – KOLÁŘOVÁ Anna. Posluchačky v kapli Betlémské, Praha 1947.
- Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody: sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války, Praha 2005.
- DĚDIČOVÁ, Pavla. Rodina Zeisova v tábořském veřejném životě, České Budějovice 2008, (bakalářská práce).
- DĚDIČOVÁ, Pavla. Měšťanská elita v Táboře 1848 – 1938, České Budějovice 2011, (diplomová práce)
- EFMERTOVIÁ, Marcela C. České země v letech 1848 – 1918: dějiny českých zemí, Praha 1998.
- HLAVAČKA, Milan. Zlatý věk české samosprávy: samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862 – 1913, Praha 2006.
- HORSKÁ, Pavla. Naše prababičky feministky, Praha 1999.
- HORVÁTOVÁ, Petra. Vedoucí skupiny tábořské společnosti na základě spolků 1918 – 1928, Praha 1993, (diplomová práce).
- JANDOUREK, Jan. Sociologický slovník, Praha 2007.
- JOHANIDES, Josef. Magdalena Dobromila Rettigová, Rychnov nad Kněžnou 1995.
- KAISEROVÁ, Kristina – RAK, Jiří. Nacionalizace společnosti v Čechách 1848 – 1914, Ústí nad Labem 2008.
- KOŘALKA, Jiří. Společenské poměry v Táboře v letech 1861 – 1862 v dopisech do pražského deníku Hlas, Tábor 2002.
- KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. Výbor z díla II., Praha 1956.

- LENDEROVÁ, Milena – KOPIČKOVÁ, Božena – BUREŠOVÁ, Jana a MAUR, Eduard. Žena v českých zemích od středověku do 20. století, Praha 2009.
- LENDEROVÁ, Milena. K hříchu a modlitbě: žena v minulém století, Praha 1999.
- MACHONIN, Jan – DVOŘÁKOVÁ, Dita. Povolání architekt [ka], Praha 2003.
- MALÍNSKÁ, Jana. Do politiky prý žena nesmí – proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století, Praha 2005.
- MARTÍNKOVÁ, Magdalena. První česká architektka Milada Petříková – Pavlíková, Praha 2010, (bakalářská práce).
- MOCNÁ, Dagmar. Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická, Praha 1996.
- MUSILOVÁ, Dana. Z ženského pohledu: poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939, České Budějovice 2007.
- NEČASOVÁ, Denisa. Buduj vlast – posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945 – 1948, Brno 2011.
- NEUDORFLOVÁ, Marie L. České ženy v 19. století: Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci, Praha 1999.
- NOVÁKOVÁ, Jana. Historický vývoj odborných škol v Táboře od konce 19. století po současnost, Praha 2013, (bakalářská práce).
- PÁNKOVÁ, Markéta. Vzdělání dívek v Čechách, Praha 2008.
- PEČIVOVÁ, Lenka. Činnost tábořských hudebních spolků od 60. let 19. století do roku 1918, Brno 2010, (bakalářská práce).
- POLÍVKOVÁ, Naděžda – ŠVADLENOVÁ, Eva. Almanach Střední zdravotnické školy v Táboře, Tábor 1999.
- ROUSEK, Pavel. Václav Křížek, In: Příloha občasníku: příspěvky o historii Strážkova a okolních obcí. Strážkov, 2004
- SECKÁ, Milena. Vojta Náprstek: vlastenec, sběratel, mecenáš, Praha 2011.
- SKÁLOVÁ, Veronika. Olga Fastrová (1876 – 1965): životopis české novinářky, Brno 2008, (diplomová práce).
- TKADLECOVÁ, Jaroslava. Chudinská péče v Táboře v letech 1850 – 1914, Brno 2011, (diplomová práce).
- UHROVÁ, Eva. České ženy známé a neznámé, Praha 2008.
- UHROVÁ, Eva. Anna Honzáková a jiné dámy, Praha 2012.
- VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. Jak se žilo za časů Františka Josefa I., Praha 1996.

ZENKL, Josef. Táborská Střelnice. In: Táborský kulturní kalendář, Tábor 1966.

3. Periodika

Historický obzor (č. 2, 1995)

Jihočeský kurýr (2007)

Měsíčník Krásná (č. 10, 2008)

Od Trstenické stezky (svazek 25, 1924)

4. Internetové zdroje

Husitské muzeum v Táboře: *Pozůstalost Marie Prunerové a rodiny (1900 – 1980)* [online]. Dostupné z: <http://www.husitskemuzeum.cz/view.php?cisloclanku=2009010051> [cit. 4. 4. 2014].

Husitské muzeum v Táboře: *Táborské ženy nepodceňuj* [online]. Dostupné z: <http://husitskemuzeum.cz/view.php?navezclanku=taborske-zeny-nepodce&cisloclanku=2011030009> [cit. 4. 4. 2014].

Sokol Tábor: *Historie* [online]. Dostupné z: http://sokol-tabor.info/?page_id=8 [cit. 4. 4. 2013].

7. OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

Obrázek 1

Zakladatelky Zory v roce 1870

(JEŠOVÁ, Karla. Památník ženského spolku „Zora“ na paměť padesátiletého jubilea 1870 – 1920, Tábor 1920, stránky nečíslovány)

Obrázek 2

Členky Zory v roce 1920

(Tamtéž, stránky nečíslovány)

Obrázek 4

Plakát na jubilejní oslavu Zory z roku 1920

(SOkA Tábor, fond Spolek Zora v Táboře, Zápisy o schůzích spolku Zora (1918 – 1928), inv. č. 2, fol. 68.)